

דגים

"חייב אכילתן בסעודות שבת קודש"

מקור החיוב לאכול דגים בשב"ק הוא בגמ' מס' שבת (דף ק"ח ע"ב) במה מענגל רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בתבשיל של תרדין דגים גדולים.

וכן הביא המגן אברהם בשם התיקוני שבת שיש לאכול דגים בכל ג' סעודות של שב"ק.

והגה"ק מקאמרנא זי"ע כותב בשלחן הטחור (סי' רמ"ב) ויזהר שיהיה לו דגים בכל סעודות שבת וכו' ועליו מפורש שכרו אז תתענג על ה' והאכלתיך נחלת יעקב אביך. וכן מזמרינ בזמירות לליל שב"ק שחיבר רבינו האר"י ז"ל "ונונין עם רחשין" פירוש דגים גדולים וקטנים.

▽

האדמו"ר הזקן נבג"מ מביא בהשו"ע שלו (סי' רמ"ב בקונטרס אחרון ס"ק ד') את דברי הגאון ר' משה אשכנזי זצ"ל בנו של השו"ת בית הלל (יר"ד סי' רי"ח בהגה"ה) שכתב "דדגים הוא חיוב גמור מדאורייתא", והרב נבג"מ תמה עליו שהרמב"ם והשו"ע השמיטו חיוב מדאורייתא, ועוד מי כתיבי דגים באורייתא, וגם מדרבנן אין טעם בדרך הנגלה שיתקנו דוקא דגים, ומה שהזכירו דגים בגמרא בכמה מקומות היינו למצוה מן המובחר, ועיקר חיוב הדגים הוא משום הידור מצות עונג.

וכן תמה ע"ז החיד"א במחזיק ברכה (או"ח סי' רמ"ב אות ג') וכתב, אלא מעתה מי שאינו אוכל דגים, אבל לכבוד שבת אף הוא ראה והתקין ועשה לו מטעמים טובים על ערבי"ם ביטל עונג שבת הוא ודאי לא?.

אמנם בספר אור השבת (ח"ב סיפורי שבת עמ' רל"ד) הביא שהרה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע אמר "שדגים בשבת עונג הוא ועונג שבת הוא הוא דאורייתא".

א

▽ ▽ ▽

חשיבות ומעלות אכילתן

סיפר הרה"ק רבי יצחק מנשכז זי"ע (זכרון טוב דף ה' ע"ב) שמן השמים נתנו ברירה לרבינו הבעש"ט הק' זי"ע לדור או בנעמרוב או במזבח או בעיר שלישית, ובחר לו לדור במזבח ששם דגים מצויים וקל להשיגם על שבת קודש.

וכמו"כ סיפר כ"ק מרן רבינו שליט"א סיפר שלכ"ק מרן מהר"ש זי"ע הציעו שני עיירות לכהן כרב העיר, ומרן זי"ע בחר את עיר בעלזא מכיון שבבעלזא עובר נהר שיש בו דגים, וסיים כ"ק מרן רבינו שליט"א "א רעבישע זאך".

▽

הרה"ק רבי שלמה מקרלין זי"ע הי"ד אמר (שמע שלמה עמ' קט"ו) שצריכין לדאוג יותר אם אין לו דגים על שב"ק יותר מענין שאמרו בו רז"ל (שלחי יומא) ידאוג כל השנה חס ושלוש.

והוסיף ע"ז הרה"ק רבי צבי הירש - העטרת צבי מזידיטשוב זי"ע (עבודת עבודה שיח"ק עמ' קע"ז) ואמר: ואני אומר שמי שיש לו דגים לכבוד שב"ק אזי אינו צריך לדאוג כלום בשבוע הבא.

ומסופר שכאשר העלו פעם הערבים בירושלים את מחיר הדגים, נכנס העסקן ר' שלמה אליאך ז"ל מחסידי קרלין להגה"ק רבי שמואל סלנט זי"ע רבה של ירושלים שיוציא איסור לקנות דגים כמו שמובא בפוסקים (מג"א סי' רמ"ב) אמר לו רבי שמואל זי"ע: אתה הרי חסיד קרלין, והבית אהרן מביא שידאג כל השנה מי שאינו אוכל דגים, ולא רצה להוציא איסור.

▽

וסיפר הרה"ק ר' יוחנן מסטאלין - קרלין זי"ע (שמע שלמה עמ' קט"ו) שפע"א אצל זקינו הרה"ק רבי אהרן הגדול מקרלין זי"ע בליל יום הכיפורים היו צעקות, ושאל הרה"ק זי"ע מה קרה?

וענהו שנכבה אצל מישוהו הנר של חיים אז אמר הרה"ק ר"א מקרלין זי"ע: זה שטיות, הרבה יותר עגמת נפש צריך להיות אם אין דגים לשבת קודש.

▽

ובספר אמרות משה (עמ' ל"ח) מסופר שהרה"ק רבי משה מקברין זי"ע נצטער מאד כשחלה ולא היה יכול לאכול דגים. וסיים, רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאני חפץ לאכול דגים, ומה אעשה שאיני יכול.

▽ ▽ ▽

“מעמים לאכילת דגים בסעודות שבת קודש”

להתדמות ליום שכולו שבת

א) כי סוד השבת הוא דמיון ליום שכולו שבת ולהתענג נפשו בכל מיני עונג וכמו שעתידי הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים בבשר ודגים שנבראו מששת ימי בראשית לתכלית זה ולהשקותם מיין המשומר בענביו מששת ימי בראשית, כמו כן יש לאיש ישראל להתענג נפשו בבשר "ודגים" ויין שיחיה עונג שבת זו מעין עולם הבא שהוא יום שכולו שבת.

הגאון רבי משה מפרעמיסלא זצ"ל (מטה משה ס' ת"ד)

לעשות מצוה עמהם

ב) כי שאר בעלי חיים יש להם מצוות כגון שחיטה ומליחה ולדגים אין להם שום מצוה ולזאת אנו עושים בהדגים מצוה שאוכלים אותם בשבת.

הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק זי"ע (חשבה לטובה)

ג

רמז לשבת שהוא חוץ לעולם

ג) כי דגים הם תמיד תחת המים שאינם רואים את העולם וגם שבת הוא מחוץ לעולם שהוא מעין עוה"ב ולכן אוכלים דגים בשבת.

(הרה"ק רבי חנוך העניך מלאכסנדר זי"ע (חשבה לטובה)

לתקן הגלגלים

ד) הגה"ק רבי ישעי' הלוי - השל"ה הק' זי"ע כותב (מובא בקיצור של"ה הנהגות שבת - וכן אי' בחדדים (מל"ת פל"ג) וברמ"ע מפאנו (כנפי יונה ח"ב סי' ק"ד)) וז"ל: עפ"י הסוד יהא נזהר דוקא בדגים וגם רוב צדיקים מגולגלים בדגים כי במיתת צדיקים נאמר אסיפה ובדגי הים נאמר ג"כ אסיפה, וע"י אכילת דגים בשבת יוכל לתקן נשמתם, ובאם שיבא לידי כך שהוא ג"כ יגולגל בדגים, ידמן הקב"ה שיאכל הדג ע"י ישראל כשר וצדיק, מידה כנגד מידה.

ובביאור הענין כותב הגה"ק החתם סופר זי"ע (בתורת משה, פר' בהעלותך עה"פ שש מאות אלף רגלי העם) על פי מה שידוע בספרים (עי' ספר הגלגלים לרבינו חאר"י ז"ל פנ"ו, ובשגה"מ פר' עקב) כי יש תיקון גדול לנפש הבהמה הנאכלת מהאדם שע"ז נקשרת נפש הבהמיות ומתעלה בנפש האדם, ואלולי כן היה אסור לאכול בשר ולהרוג נפש הבהמה דמאי חזית, ולכן מאדם ועד נח לא הותר להרוג בהמה עד שקיבל נח ז' מצוות, וגם נתקן קצת חטאו של אדם הראשון ע"י המבול הותרו לאכול בשר, אבל אדם רשע לא מיבעי' שמקלקל נפש הבהמה העדיפה מיניה אלא שגם הוא מתקלקל יותר ומטמטם לבו בנפש הבהמה ולפעמים הרבה ששורה על הבהמה רוח רעה ומתדבק בו. ובמצות שחיטה מתוקן זה, ולכן דגים א"צ שחיטה כי אין כח ואחיזה לחיצונים בהם אדרבה כי הם משכן לנפשות הצדיקים שדרכן להתגלגל בדג, "והוא מאכל צדיקים בשבת" שאז יתדבקו אותן הנפשות בהצדיקים כמותו.

ובענין זה סיפר הרה"ק רבי חנה מקולושיץ זי"ע (דברי חנה ח"ב עמ' שכ"ה) שפעם בעת שאכל הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע דגים בליל שב"ק התעמק הרה"ק זי"ע במחשבתו וראו עליו עין בעין איך שהוא מצטער על הנשמה המגולגלת בתוך הדג למצוא תיקון בעדה.

וכן מסופר (שלשה עדרי צאן דף ה') שכששבת הרה"ק רבי שלמה מקרשנוב זי"ע באושפיצין אצל תלמידו הרה"ק רבי דוב בעריש מאושפיצין זי"ע ובשלוש סעודות התחיל הרה"ק מקרשנוב זי"ע לומר המשנה (אבות פרק ג' משנה ה') שלושה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים וקדק על הלשון זבחי מתים מהו, ואמר הוא כי כמה נשמות צדיקים מגולגלין בדגים "לכן מצוה גדולה לאכול בסעודות שבת דגים" כדי לתקן הנשמות גם להאוכל נתרבה קדושה, אבל אם הוא אוכל שלא בכוונה וכאשר הוא חותך הדג נעשה כמו חותך הניצוץ הק' למגן זה נקרא זבחי מתים כי הניצוץ הק' אין לו תיקון, ומעלה עליו הכתוב כאילו זובח המת, ואח"כ אמר דברים רבים שלא היו מובנים לשום אדם וסיים אמר. וסיפר הרה"ק רבי דוב בעריש זי"ע כי כאשר התחיל הרה"ק מקרשנוב זי"ע לומר המשנה ראיתי בחוש כמה וכמה נשמות כמו ניצוצי אש היו יוצאים מפיו וראיתי אותיו של אש בחוש לא מחמת הדמיון חלילה רק בחוש בעיני בשר ראיתי ולא זכיתי עד הנה לראות כזאת רק בשבת זו.

סיפר הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זי"ע (תולדות קול אריה בחוספות דף ט"ז) הנה פעם בא אלי איזה נשמה, בבקשה כי היות שזכתה להכנס בהדג שקניתי על שבת קודש, על כן אראה לעשות לה טובה, והבטחתי. אך בליל שבת קודש כאשר הביאו הדג לשלחן, הרגשתי בריחו כי התחיל להסריח, ויראתי לנפשי משום חשש ונשמרתם מאוד לנפשותיכם. מה עשיתי, לקחתי חתיכת קוילעטש, וטבלתי בהרוטב של הדגים, וצויתיו להוציאו החוצה, והוסיף הרה"ק זי"ע, וואס מיינט איר, באותה לילה באה הנשמה אלי ונתנה לי תודה שתקנתי.

ומסופר (אביר הרועים) שפעם כאשר התחיל הרה"ק רבי אברהם מסוכטשוב זי"ע לאכול את ראש הדג בליל שב"ק התפעל ברגשי קודש ושיבח מאוד את טעם אותו הדג פעם ושנים, וסיפר מעשה מחמיו הרה"ק רבי מנחם מנדל מקאצק זי"ע שהיה אצל רבו הרה"ק הרבי רבי בונם מפרשיסחא זי"ע ונתנו לו בליל שב"ק ראש דג ואמר לו הרבי רבי בונם זי"ע בזה"ל: האם אתה מכיר את הבחור הזה?!

ועוד סיפר הרה"ק רבי אברהם מסוכטשוב זי"ע שפעם נסע הרה"ק הרבי רבי בונם מפרשיסחא זי"ע בספינה וקפץ דג אחד ודילג מהים על הדף, ונטלו הרה"ק מפרשיסחא זי"ע ואמר שהיה מעריך עליו סדר "כל נדרי", ואמר ע"ז הרה"ק מסוכטשוב זי"ע: לא תחשבו שהיה זה דרך מליצה, ובאמת היה כן, ואני יודע הענין של "כל נדרי" שערך על אותו דג.

וגם מסופר (במאיר עיני הגולה) שפעם בסעודת ליל שבת נתנו לפני הרה"ק רבי יצחק מאיר מגור זי"ע מאכל הדגים, והיה מונח חתיכת דג וגם ראש דג, ואכל מעט מחתיכת הדג ובראש הדג לא נגע, ואמר שישאירו את הראש לסעודת היום, ולמחר בסעודה שלישית ראו החסידים שנותנים מאכל דגים עם ראש כמו בליל שב"ק, והיה הדבר חידוש כי היה נהוג להעלות על השולחן בסעודה שלישית רק דגים מלוחים - "הערינג", וכאשר חקרו לדעת על מה זאת, סיפר המשמש, כי בסעודת היום כשהוגש ראש הדג (שהושאר מסעודת הלילה) לא אכלו הרה"ק זי"ע, וציווה להשאירו לסעודה שלישית, ואחר כך ראו כי הביט היטב לתוך ראש הדג הנ"ל זמן רב, וחילקו למסובין ואמר בלשון קדשו: "חכמתו היתה מרובה ממעשיו".

ופע"א היה אצל הרה"ק היהודי הק' מפשיסחא זי"ע דג מוסרך מאד וביקש מהחסידים שיאכלו ממנו לכל הפחות חתיכה קטנה מכל אחד ואחד, ואמר שהוא גלגול מת"ח שסרח.

וסיפר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בשם כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע שפע"א אצל כ"ק מרן מהר"י זי"ע צדו הדייגים דג גדול מאוד, והיה הדג מתחמק כמה פעמים עד שהצליחו לתפוס את הדג

והביאום למרן זי"ע, המנהג היה בבעלזא שמרן זי"ע היה מביט על הדגים בעודם חיים, ואז כשהביט מרן זי"ע על הדג הזה אמר שבזה הדג מגולגל מתנגד גדול, שהיה אומר שהחסידים אין לומדים בכל השנה ורק כדי לאכול בשר בתשעת הימים עושים סיום, וסיים מרן זי"ע שגם עכשיו לא רצה לבוא אצלנו.

ברכה משולשת

ה) טעם למצוה מן המובחר לאכילת דגים בשבת, דהנה אשכחן במעשה בראשית ברכה בג' דברים והם בג' ימים זה אחר זה רצופים, ברכה לדגים ביום ה', וברכה לאדם ביום ו', וברכה לשבת ביום הז', וסמנך "בנאות דש"א ירבצנו" ר"ת ד'גים ש'בת א'דם, והנה חוט המשולש לא במהרה ינתק, "אדם" [דהיינו ישראל אתם קרויים אדם] האוכל "דגים" לכבוד "שבת" הנה יתברך בברכה המשולשת ולא במהרה ינתק, ולכן מצוה רבה שיאכל האדם דגים בשבת כדי שתהא הברכה משולשת.

הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע (בני יששכר מאמרי השבתות מאמר א - יא, וכן מובא בזמירות שלשה ספרים נפתחים בשם הרה"ק המגיד מקחניץ זי"ע)

רומז על שבת שהוא פנימיות

ו) הגה"ק רבי אברהם מסוכטשוב - האבני נזר זי"ע אמר הטעם לאכילת דגים בשבת בשם הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגאסטינין זי"ע מפני ששבת הוא פנימיות, וכמ"ש בזוה"ק (ח"ב דר"א ע"א) "שבת יומא דנשמתא", ודגים הם ג"כ בבחי' פנימיות שמכוסים תמיד במים. וסיים ע"ז הגה"ק מסוכטשוב זי"ע שענין זה מרומז בגמרא שבת (דף קיח:) דאיתא התם במה מענגו בתבשיל של תרדין ודגים גדולים, הרי דכרכו יחד דגים ותרדין, ואצל תבשיל של תרדין אמרינן במס' ברכות (דף לט.) "ועבד תוך תוך", וידוע שלשון "תוך" רומז על הנקודה הפנימיות שבדבר, וע"כ שפיר מענגו לשבת שג"כ רומז לבחי' פנימיות.

(אביר הרועים ח"ב סי' שע"ד)

הד' לפני הג'

ז) עפ"י מאמר חז"ל (שבת קד.) גימ"ל דל"ת גומל דלים, ומ"ט מהדר אפיה דדלת מגימל דליתן ליה בצנעא כי היכי דלא ליכסף מיניה, והנה ידוע כי בשבת יורדת ההשפעה מלמעלה בבחינת "דלא בהית לאסתכולי באפיה, ולא מיכסיף" וע"כ אוכלים בו הדג שהד' לפני הג' ואפילו דד' כנגד הג' דהמקבל לא מיכסף ממשפיע אור הדעת.

הרה"ק רבי אברהם מסלונים זי"ע (תורת אבות ע' רי"ח)

בשבת הכל בלתי לה'

ח) כי הדגים רואים בעיניהם מכל הצדדים ואין אצלם בחינת פנים ואחור שהוא כנגד רוחניות וגשמיות, לרמז כי בשב"ק צריכים להיות כל הענינים גם הרוחניים וגם הגשמיים בלתי לה' לבדו, וזה מאה"כ בברכת יעקב אע"ה וידגו לרב בקרב הארץ היינו שגם בעניני ארציות יהיו בבחינת דג שפנים ואחור שוים אצלו.

הרה"ק רבי אברהם מסלונים זי"ע (תורת אבות ע' רי"ח)

הכל טוב וכשור

ט) משום שאין בהם שום איסור חלב וגיד הנשה, ובעופות יש עכ"פ איסור דם ונבלה, משא"כ בדגים, מכלל דבדגים אין בהם ערבוב טוב ורע.

חגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק פר' אמור)

מראה על חיות ושליונות

י) שהם הבע"ח הראשון שנזכר בהם נפש חיה ולא ה' בו שום שבירה ולכך אוכלין דגים בשב"ק שבזה לא ה' שום קלקול ושבירה כלל.

חגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק פר' ויקהל)

השבת א"צ חיקון

יא) עפימ"ש במד"ר בראשית (פ"ז) שרבי חגי הביא ראיה מה"ת דכתיב (בהעלתך יא, כב) 'הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם', ומצא מכאן ראיה צאן ובקר

בעי שחיטה דגיי הים די להם באסיפה מן הים יע"ש. ובזה מובן הטעם שאוכלין דגים בש"ק להורות כמו שהדגים א"צ לתיקון שלהם מעשה מלאכה, כן השבת, א"צ לבירורים שלו תיקון ע"י מעשה מלאכה.

הגה"ק רבי יוסף חיים מבבל זי"ע (בן איש חי ח"ב וירא אות יח)

השבת נזון ממקום עליון

יב) כי הדגים נבראו מן המים אבל בהמות נבראו מן העפר כנז' במד"ר, וידוע כי סדר הארבע יסודות למעלה הוא כך: מים, אש, רוח, עפר, נמצא למעלה המים הוא עליון ולכן הדגים בשבת עדיפי מבשר בהמה שנבראו מיסוד התחתון דהדגים נבראו מן המים שהוא יסוד העליון וכן השבת נזון ממקום עליון וגבוה מאוד.

הגה"ק רבי יוסף חיים מבבל זי"ע (בן איש חי ח"ב וירא אות יח)

להמשיך בני חיי ומזוני

יג) כי שלשה סעודות המה נגד אבותינו אברהם יצחק ויעקב, ובכחם נמשך לנו בני חיי ומזוני, כי אברהם המשיך בנים כמ"ש (בראשית טו ו) "כה יהיה זרעך", וע"כ נאמר "והאמן בה", והאמ"ן עולה בני"ם [ולא סתם בנים אלא בנים צדיקים כמ"ש באור החיים הק' שם]. ויצחק המשיך עשירות כמ"ש (שם כו יב) "ויזרע יצחק וגו'" ואמרו חז"ל (בר"ר פס"ד ז') "שהיו אומרים, זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך", ויעקב הוא המשכת חיים כדאיתא בזוה"ק (ח"א קסח ע"א) "כל מאן דאסתכל בחלמיה וחמא ליה יעקב וכו' חיינ אתוספן ליה". והנה, דגים ג"כ רומזים על בני חיי ומזוני, כי (בראשית מח טז) "וידגו לרוב בקרב הארץ" הוא בנים. גם רומזים על חיים כמאמרם ז"ל (שבת עז ע"ב) "שלשה כל זמן שמזקינים מוסיפין גבורה דג נחש כו'" רומז על אריכות ימים, בתוספת כח וגבורה לעת הזקנה. גם רמז על מזוני, כי יוסף מוקיר שבת חצה דג ומצא מרגליות בבשרו (עי שבת קיט ע"א).

הגה"ק רבי מאיר מדזיקוב זי"ע (אמרי נועם ליקוטים אות ה')

שחיטה בשבת - רמז לדג

יד) עפ"מ שאמר הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע דלכן מתחיל תיבת שבת עם פתח שי"ן לרמז שבשבת צריך לשתוק ולא לדבר כלום ע"כ, ובזה פירש חתנו הרה"ק רבי אשר ישעי' מראפשיץ זי"ע הטעם דלכך אוכלים דגים בשבת כי בכל מיני בע"ח הכשרים לא נמצא בהם שיהי' מין בע"ח שלא ישמיע קול רק הדג אינו משמיע קול רק שותק תמיד ע"כ בחרו בזה לאכול בשבת.

(אור ישע דף י' ע"א)

הדגים דבקים תמיד בשורשם

טו) כי בשבת הוא עליית העולמות "מלמטה למעלה", וכמ"ש האריז"ל שבת מלשון שב שכל הבריאה שבה לשורשה דהיינו חיבור הנבראים אל השי"ת בתשוקתם לשוב למקור חוצבם, וזהו בשבת שהנבראים שבים למקורם, ונשמות ישראל דבוקים למקורן, שמחשבות האדם יהי' דבוק במחשבתו למעלה בשורשו, ועל כן לא ירד המן בשבת כי המן הי' היפך משבת שירד "מלמעלה למטה", וזהו שכתב במן (בשלה טז, לא) והוא כזרע גד, הג' קודם לד', שזהו כסדר "מלמעלה למטה", המשפיע קודם להנשפע וכבש"ס שבת (דף קד.) גימ"ל דלי"ת גומל דלים, אבל בדג הדל"ת קודם לגימ"ל כי דגים אינם נפרדים ממקום בריאתם וכשפורשים מן המים מיד מתים והם דביקים תמיד במקום שורשם וזהו "מלמטה למעלה", וע"כ שפיר הוי דגים מאכל מיוחד לשבת ששניהם "מלמטה למעלה".

הגה"ק רבי אברהם מסוכטשוב זי"ע (אביר הרועים ח"ב סי' שע"ד)

לתקן קלקול הנחש בתאוה וקנאה

טז) הטעם שאנו אוכלין בשר ודגים בש"ק לפי שבא לתקן קלקול הנחש, דעיקר קלקולו היה בתאוה וקנאה דשורש הסתת הנחש להכניס תאוה ולהרגיש הנאת עצמו כידוע, וכ"כ ותרא האשה וגו' כי תאוה היא לעינים, וכתוב ותתן גם לאישה עמה וזה בא מחמת קנאה כפירש"י שם, שלא יחיה הוא וישא אחרת (וכ"ה בפרד"א פ' י"ג) וזה עיקר עבודתינו לתקן קלקולו

ולהכניס ב' בחינות אלו רק להקדושה, והיינו שביראת ד' צריך לקנאות וכמוש"א קנאת סופרים תרבה חכמה, וזה הענין בהמות בהורי אלף והוא שור הבר והלויתן שמוזמן לצדיקים לעת"ל כשיבוער היצה"ר דהם ב' יצרים אלו דתאוה וכעס (שהוא מכח קנאה) והם בשני בע"ח אלו כדאי' (ברכות ס"א) דבהמה ג"כ אית לה יצה"ר דהא חזינן דמזקא ונשכא ובעטא והיינו יצה"ר דרציחה, והלויתן הוא תאוה דעיקר גידולו במים וכדאי' (ב"ב עד:) גבי לויתן ליסרסיה לזכר וליצננה לנקבה "דגים פריצי", וזה שאנו אוכלין בשר דגים בשבת לתקן קלקולו ע"י אכילה בקדושה ולהכניס ב' בחי' אלו לקדושה קנאה ותאוה, כמו שאמרו (קידושין ל) אם פגע בך מנוול זה משכחו לביהמד"ר, והיינו שיכניס חשק זה של תאוה שנקרא מנוול להקדושה וימשיכו להיות ממנו חדוותא דשמעתתא, ומזה נמשלו ישראל לדגים כמש"כ (בר"ר פ"ד ז) מה דגים הללו גדילים במים כיון שיוודת טיפה אחד מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כו' כך ישראל גדלין במים בתורה כיון ששומעין דבר חדש מן התורה מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמע ד"ת מימיהו, וזהו להכניס הבחי' של דגים שהוא תאוה לחמידו דאורייתא.

הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק וארא אות ח' - י"א)

רמז מר"ג

(יז) נפש רוח ונשמה - האותיות השניות הם "פוש", היינו רמז להדגים של שבת.

הרה"ק רבי יחזקי' פיש מהאדאס זי"ע (קונ' ענף עץ אבות)

להביא לימות המשיח

(יח) דהנה אמרו רז"ל אין בן דוד בא עד שיבוקש דג לחולה ולא ימצא, ונדע כי יש שני עיתים לימות המשיח אחת בעתה והשני אחישנה והמובחר הוא בחי' אחישנה, אך אימתי יהי' כן כשיעבדו את ה' אל המכוון שאליו כיון השי"ת בנתינת התורה לבחינת התגלות אצלינו שהוא חסד שעשה הקב"ה עם מדרגות התחתונים שהוא בחינת ד"ג גומל דלים, שע"י התגלות התורה יעשו המכוון האמיתי ויכירו כ"א את מציאותו ית', אך מלמטה צריך התעוררות להיות

יא

בתחילה מבחי' ד' דלית לה מגרמה כלום, מתחתונים להמשיך לשרשו להגומל חסד ולכן נקרא בחי' דג, אבל אם ישראל הם חולים שאין להם אהבה להבוי"ת ש' שיהיו יכולין להיות בבחי' דג, אמר השי"ת למעני למעני אעשה, והוא בחי' בעתו שאין עוד לאחר ביאת המשיח, וזהו עד שיבוקש דג בחינת ד"ג לישראל שהם חולים ולא ימצא ואז למעני אעשה. והנה איך אפשר לבא לבחינה זו הרי אנו רואין שצריך קדושה גדולה לזה, אמנם התועלת הוא יום השבת כי אילולי שהי' בחי' שבת לא הי' אפשר לבוא למדריגה זו מחמת שהוא בחי' חול, אך מחמת גודל קדושת שבת יכולין להמשיך ג"כ הקדושה לששת ימות החול ולבא לבחי' ד"ג כאמור, ולכן "מצוה לאכול דג בשבת", לרמז זאת.

הרה"ק רבי מנחם נחום מטשרנוביל זי"ע (מאור עינים פר' ויצא)

אין להם קול

(ט) לפי שהדגים אין להם קול, וכשמשמר אדם שבת כהלכתו אינו צריך לצעוק ולהיות נאנח על הנפש [וכן אומרים, שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא] ושומר שבת מחל לו [אפילו עבד ע"ז, ע"י שבת קיח ע"ב], והרי זה כענין הדגים שאינם צועקים ואינם משמיעים קולם, ע"כ אוכלים דגים בשבת.

(פני המים ד' כ"ד בשם ספר טיול בפרדס)

אין להיצה"ר שליטה

(כ) לפי שהדגים הם תמיד תחת המים ואין להיצה"ר שליטה עליהם.

הרה"ק רבי חנני' יו"ט ליפא מסיגוט זי"ע (ליקוטי צבי פר' מטות)

להשלים כל הטעמים

(כא) דאיתא במדרש פליאה ויענך בטורח הדרך וירעיבך מטעם דגים, דהנה איתא דבמן היו מרגישין כל הטעמים זולת טעם דגים לא הי' בו (ע"י יומא ע"ה ע"א), ולכך אמרו זכרנו את הדגה, ולפי"ז י"ל דמטעם זה אוכלים דגים בשבת כדי להשלים עונג שבת בכל מיני מטעמים שבעולם.

הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זי"ע (טעמי המנהגים אות שס"ח קו"א סקע"ח)

להמשיך נשמת הצדיקים

כ"ב) עפ"י הנ"ל (טעם ד') שהצדיקים מתגלגלים בדגים, ואיתא בסידור יעב"ץ (אחרי "שלום עליכם") הטעם לאמירת הפסוק "כי מלאכיו יצוה לך וגו'" עפ"י דברי הזוה"ק (כא ע"א), דארבעה מסייעין את ההולך בדרכי ה', נשמתו ונשמת הצדיקים ומלאכים ושכינה כו', ע"ש. ולזה אוכלים דגים בכל סעודה בכדי להמשיך נשמות הצדיקים שע"י זו האכילה יסייעו לנו נשמות הצדיקים בשב"ק.

הרה"ק רבי אברהם אבא מפיטסבורג זי"ע (זמירות אמונת אברהם עמ' קי"ב)

עני הקב"ה אל ידאיו

כ"ג) לפי שהדג אין לו עפעפיים ועיניו פתוחות, והוא רמז שהקב"ה עיניו אל יראיו פתוחות להשגיח עליהם ברחמים גדולים.

(תיקוני שבת מלכתא - וויניציא תנ"ח דף י"ט ע"ב)

שורש החיים

כ"ד) מפני שהדגים היו הבריאה הראשונה מבעלי החיים וקדושת שבת שורש החיים.

הרה"ק רבי שמחה בונם מפשיסחא זי"ע (מטעמים החדש ערך דגים)

מובחר מכל הבעלי חיים

כ"ה) דאיתא בגמ' (מס' קידושין י"ג ע"א) שהדגים לא חטאו בדור המבול, נמצא שהדגים הם מובחר מכל בעלי החי, וכן יום השבת הוא מובחר מכל ימי השבוע, ע"כ יש לאכול בשבת חמדת הימים דגים מובחר בעלי החיים.

הרה"ק רבי יוסף מדוויל זי"ע (בית ישראל)

הסרת הזוהמא מהדגים

כו) עפ"י דברי הר"ן בחידושיו לשבת (ק"ח ע"א) דכשבא הנחש על חוה הטיל בה זוהמא ועל כל חבריות העתידין להבראות, ובשעת מתן תורה פסקה זוהמא זו מישראל שעמדו בהר סיני וכן

יג

משאר כל הבריות שהיו שם חוץ מהדגים שלא היו שם, ע"ש. וידוע משאחז"ל (שם פו:) כו"ע מדוד דבשבת ניתנה תורה. ומה נעים בזה לפרש טעם אכילת דגים בשבת, כי לפי שפסקה מהאדם הזוהמא, על כן בשעה שאוכל דגים מסיר זוהמא מן הדגים, ונתעלה בקדושת השבת, עכ"ל.

כ"ק הרה"צ מסקאליא שליט"א (חכימא ברמיזא עמ' תמ"א)

דהותרו במתן תורה

כז) לפי שלא הותרו אכילת הדגים לנח כ"א במתן תורה הותרו, ועל כן אוכלים הצדיקים דגים בשבת, דבשבת ניתנה תורה (שבת פו:).

הגה"ק רבי אברהם מסוכטשוב זי"ע והרה"ק רבי דוב בעריש מביאלא זי"ע (פרדס יוסף השלם בראשית ז, כד)

אינם ישינים

כח) דמבואר בספרי המחקרים דדגים אינם ישנים כלל, ולכן כדי שיתעורר האדם למדה זו בשבת, ע"כ אוכלים דגים בשבת לרמז ענין הנ"ל.*

הגאון רבי אשר אנשיל כ"ץ אב"ד סערדאהעלי זצ"ל (ולאשר אמר דף רס"ה ע"א, מובא בסו"ס אוצר השבת)

לעסוק בתורה

כט) כי דגים אין חיותם אלא במים וכן אין חיותן של ישראל אלא בתורה שנמשלו למים, ולא ניתנה שבת לישראל אלא כדי שיעסקו בתורה.

הגאון רבי יצחק ליפיעץ משעדליץ זצ"ל (מטעמים ערך דגים)

התחדשות בלימוד התורה"ק

ל) דהנה שבת הוא הזמן ללימוד התורה לכל דשעת מנוחה הוא לכל ואינו עוסק במשא ומתן, ואם שידמה בעיניו שמה שנאמרו בביהמ"ד הוא דברים ישינים לזה אוכלין דגים בשבת להעירם שנמשלו ישראל לדגים כמש"כ במד"ר עה"פ 'וידגו לרוב' מה דגים הללו גדילין במים

* איתא בספר הברית (ח"א מאמר י"ד פ"ו), ח"ל הדגים יחיו תמיד במים קיץ וחורף בלי שנה ותדרימה, ולפי דעת האומר שאין שום בריה בעולם בלי שינה יהיה שינתם לא יותר מהרף עין בעינים פקוחות.

כיון שיורדת טיפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כמו שלא טעמו טעם מים מימיהן, כך הן ישראל גדילין במים בתורה כיון שהם שומעין דבר חדש הן מקבלין אותו בצמאון כמו שלא שמעו דבר תורה מימיהן, ולרמז זה אוכלים דגים בשבת שהוא זמן תורה וכדי להיות ד"ת בעיניך כחדשים, דבנ"י אף שיש בתוכם מלא תורה הם משתוקקים לשמוע עוד מאחרים.

הגה"ק רבי נפתלי הכהן שווארץ אב"ד מאד זי"ע (בית נפתלי פר' ויחי)

התורה הוא החיות

לא) כמו הדגים כל זמן שהלחלוחית של מים עליהם יש להם חיות, וכשנתייבש בין סנפיריו מיד מת, והוא רמז שלא ניתנה השבת לישראל אלא בכדי שהבעלי מלאכות ובעלי משא ומתן יוכלו לעסוק בתורה שנמשלה למים ביום השבת, וכל זמן שהלחלוחית של התורה עהו על גבו יש לו חיות, וכשנתיבש בין סנפיריו ששט בהם היינו כשנשכח ממנו התורה והמצות שהוא עוסק בהם, מיד מת.

הגאון רבי יצחק ליפיעץ משעדליץ זצ"ל (מטעמים ערך דגים)

להמשיך פתסה לבנ"י

לב) לפי שישראל נמשלו לדגים, ומבקשים שיהיו מזונותיהם תמיד מצויים להם כדגים הללו, שמזונותיהם מצויים להם תמיד, וכדחזינון (ביצה כ"ג ע"ב) שאסרו לנו חז"ל לתת מזונות לדגים ביו"ט, "לפי שאין מזונותיהם עליך", ופירש רש"י (שם ד"ה ואין נותניו), דגים אפשר להם בלא מזונות שהם אוכלים שרשי עשבים וקרקע וכו', דשבת מיניה מתברכין כל יומין (זוה"ק ח"ב ס"ג ע"ב בכ"מ).

כ"ק הרה"צ מסדיגורא שליט"א (עקבי אבירים עמ' נ"ט)

לקשר נפש בנפש

לג) דידוע שבש"ק יש נשמה יתירה ואחר השבת מסתלק בכל יום בחינה אחת מנפש רוח ונשמה, ושלושה ימים קודם השבת הבאה באים הנר"ן, ונמצא שביום ג' וד' נפגשים נפש

בנפש [בבחינת (בראשית מד ל) "ונפשו קשורה בנפשו"], ולכן אוכלים דג בשבת שע"י ג-ד יש קשר נפש בנפש לשמור שתי השבתות מכאן ומכאן שתאיר זה בזה ואז עי"ז מיד נגאלין כדאיתא בשבת (ק"ח ע"ב).

הרה"ק רבי מרדכי מזוועהיל זי"ע (מרדכי בשער המלך ח"א עמ' פ"ד)

מרמז על התוה"ק

לד) דגים במילואו דל"ת גמ"ל יו"ד מ"ם עולה בגי' תר"ז עם ד' אותיות עקריים עולה כמנין "תורה", לרמז בא, שלא נברא שבתות וימים טובים רק ללמוד בהם תורה, ולכן אוכלים דגים לרמז על זה.

(ספר החן סר"ס פרחי חן עמ' ט"ז)

מצוה עם הדגים

לה) עפ"י מה שאמרו כלל ישראל (במדבר יא ה) "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם", ורש"י פירש שם בשם הספרי "חנם - מן המצות", ור"ל זכרנו את הדגה, הדגים שאנו אוכלים עכשיו מזכירים לנו שכל המאכלים שאכלנו במצרים קודם מתן תורה היו "חנם" בלי שום מצוה ואיסור במאכל, וע"כ אוכלים דגים בשב"ק, דכיון שהדגים הם המאכל היחידי שלא נעשה בו שום מצוה, ובשבת עצם האכילה היא מצוה ובזה מעלים גם הדגים.

כ"ק הרה"צ מספינקא ירושת"ו שליט"א (ברכת אבי פר' בהעלותך אות ב)

שמירה לבנ"י

לו) כי דג מרמז לעולם היותר גבוה דהיא העינא פקחא, רצון הקדום שורש השרשים עינא דלא ניים ונעיר תדירא, כמו דכתיב (תהלים קכא ז) "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל", כי משם בא שמירה על ישראל.

הרה"ק רבי יעקב יצחק מלובלין זי"ע (דברי אמת פר' עקב)

להשפיע פרוסה לבו"י

לז) דדגים בגי' ז'ן, כי ע"י השבת זן הקב"ה את העולם, ומן השבת באה השפע כידוע מזה"ק.
הגאון רבי יצחק ווייס מווערבו זצ"ל הי"ד (שיח יצחק עמ' קצ"ה)

דג מורה על אמת

לח) דהשבת הוא מקור האמת, כדאי' בירושלמי (דמאי פ"ד ה"א) אימת שבת עליו ואומר אמת, ולכן אוכלים דגים בשב"ק, עפ"י דאי' בגמ' (פסחים קי"ח) ואמת ה' לעולם (תהלים קי"ז) הדגים שבים אמרו, א"כ כיון שהם הכירו את האמת ומשבחין את הקב"ה בכך לפיכך שכרם להיות עונג בהם בשבת בזמן האמת.

הרה"ק רבי שאול ידידי' אלעזר ממחזי"ץ זי"ע (אמרי שאול)

ר"ח שבת

לט) דבלשון חז"ל נקראים דגים שיבוטא כידוע, ושבת ר"ת ש'יבוטא ב'שבת ת'אכל.
הרה"ק אליעזר זאב מקרעטשניף זי"ע

אסיפת הנשמות

מ) דכתיב (חבקוק א' י"ד) ותעשה אדם כדגי הים האדם דומה לדגים, ובדגים כתיב אם את כל דגי הים יאסף להם, ושבת היא מעין עוה"ב, וכניסת הנשמות לעוה"ב גם נקראת בלשון אסיפה, ולכך אוכלים דגים בשבת.

הרה"ק רבי פנחס מנחם מגור זי"ע (פני מנחם, אמרים)

נ' שערי בינה

מא) דתרגום של דג הוא נון, רמז לנ' שערי בינה, ושבת רומז לתשובה, תשב אותיות שבת. שבת רומז לעולם התשובה כי ע"י תשובה חוזר לשרשו, וזה הנ' שערי בינה דהוא רחובות הנהר כמו שכתוב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, ונהר הוא מלשון אור או מלשון אסיפה כמו ונהרו אליו וכו' דשם הוא השורש ואם של כל העולמות. דתשובה קדמה לעולם, דעולם

יז

מתחיל מחס"ד, עולם חסד יבנה, ותשובה קדמה דשם הוא השורש אשר ממנה נתפשט כל העולמות זהו הנהר היוצא מעדן וכו' וגם גן רומז על ג"ן סדרים דאורייתא דיש ס' רבוא אותיות לתורה וס' רבוא נשמת ישראל אשר לכל אחד יש אחיזה באיזה אות ולכך נקרא גן וזה יוצא מן הנהר דהוא עולם התשובה דהוא הנון שערי בינה, ולכך בשבת יש מצוה לאכול דגים שהוא הנון ודוקא דגים גדולים, דרומז הנון על רחובות הנהר וכו'.

הרה"ק חרבי מלובלין זי"ע (דברי אמת פר' מטות)

רומז לבטחון

מב) כדי ללמוד מהם מדת הבטחון כי אעפ"י שדגים שבים הגדול בולע את הקטן, בכל זאת אמרו הטבעיים שתמיד כשמוצאים דג בלוע בחברו, נמצא תמיד דג הבלוע ראשו לצד זנבו של הבולע, והגם שלפי הטבע היה צריך להיות להיפך שמכיון שרודף אחריו לבלעו היה צריך להיות במעיו זנב של דג הנבלע לצד זנבו של הבולע ואנו רואים שתמיד זה להיפך. וזה להראות לנו שלא הדג שרודף אחריו הוא משיג רק להיפך הדג שרודף אחריו הוא נמלט ממנו, וזה שבא לפיו בא ישר לקראתו שמן השמים הכינו לו. וזה לימוד לאיש ישראל הרודף אחר הפרנסה על המחיה ועל הכלכלה, שלא ירדוף אחר מה ששייך לחברו כי בזה לא יצליח, ורק מה ששייך לו זה יבוא לקראתו. כדמיון הדג שהוא בולע רק מה שבא לקראתו מה שמזמינים לו מן השמים ולא את הדג שרודף אחריו, וזה מוסר השכל גדול מאד.

(תפארת השבת עמ' ק')

בג" שבת

מג) ד"דג" בגימטריא שבע לרמז ליום השביעי הוא שבת קודש.

(ספה"ק)

להמשיך זכות האבונה"ק

מד) כי דג מרמז לשלושה אבות וארבע אמהות.

הגאון רבי יצחק ליפיעץ משעדליץ זצ"ל (מטעמים עמ' כ"ח)

רמז למן

מה) כי דג אותיות גד, לרמז שהמן לא היה יורד בשבת, והמן היה נקרא גד כדכתיב (במדבר יא, ז) והמן כזרע גד.

הגאון רבי יצחק ליפיעץ משעדליץ זצ"ל (מטעמים עמ' כ"ח)

יש להם חן

מו) שדגים לא קלקלו דרכם, לפיכך יש להם חן, ועולים תמיד בסעודה על שלחן מלכים.
הרה"ק רבי יצחק מאיר מגור זי"ע (שיח שרפי קדש חלק א')

לא פגמו בחמא אדה"ד

מז) כי הדגים נשאר שלא נפגמו בחטא אדם הראשון, והראיה כי אינם צריכים לבירורים גדולים לכן מצותיהם מועטים, א"צ שחיטה ואין בהם אבר מן החי (יר"ד סי' י"ג) ולא בשר וחלב ולא חלב ודם ולא גיד הנשה ולא טרפות ומחלות, והמה בריאים מאוד ושלמים וקדושים המה, לכן אוכלים אותם בשבת קדש כי שבת קדש היא מעין עולם הבא (ברכות נז:) ומעין קדש החטא, ויד אדם הראשון לא שלט בהם כי לכל הברואים קרא שמות ולא לדגים, לכן אעפ"י שיש אלפי מיני דגים אין להם שמות מיוחדים בלשון הקדש רק דג, ופרים ורבים מאוד מאוד יותר מכל החי אשר על פני האדמה ככתוב וידגו לרוב ולהם ברכה מיוחדת בהבריאה.
הרה"ק רבי של' משאץ זי"ע (אור גנוז מאמר ו')

להשלים הברכות

מח) כי דגים בגימטריא ז"ן, נגד שלש שמנה עשרה שאנו מחסרים בשבת בשלש תפילות, שבהם ז"ן ברכות, ואנו צריכים להשלים את המאה ברכות, ועל כן אוכלים דגים.
הגאון רבי יצחק ליפיעץ משעדליץ זצ"ל (מטעמים עמ' כ"ח)

שיעשה תשובה

מט) עפ"י המדרש תכלית הימים הלילות, ותכלית הלילות הוא שבתות, ושבת הוא אותיות תשב, שהתכלית שישוב בתשובה שלימה ויתחרט על מה שעשה כל ימי השבוע, ושבת הוא שמו של הקב"ה שהוא אמת, ושבת ג"כ עולה במספר קטן אמת, ודגים הוא בגי' אמת, ושבת

יט

עם השלש אותיות במספר קטן עולה דגים, כדי שיזכור ג"כ אותיות תשב שהוא סך הכל שבת, ותשב.

דברי צדיקים (מטעמים עמ' כ"ח)

דהשפנות שב"ק באחדל"ע

נ) דאיתא בגמ' מ"ט מהדר אפי' דדל"ת מגימ"ל משום דליתן לי' בצינעא כי היכי דלא ליכסוף, וכתבו הספה"ק דלפ"ז אם אנו נזונין שלא בזכותינו הוא בחי' ג"ד משא"כ אם נזונין בזכותינו אז יכול להיות בבחינת ד"ג, ואפש"ל דכ"ז נאמר במזונות הקצובין לו מר"ה דמי שאין מגיע לו בזכותו אז הוא בבחינת ג"ד אבל במזונות שאינן קצובין לו מר"ה דזה אינו תלוי כלל בזכותיו אז בכל גונא י"ל דהוי בחינת ד"ג ואינו נהמא דכסופא, וא"כ סעודת שבת אשר אינם בכלל מזונותיו הקצובין לו ה"ה בבחי' ד"ג וע"כ אוכלים דג לרמז על זה.

(מנהג ישראל תורה עמ' פ"ח)

השלמת מלכות בית דוד

נא) דלעתיד ישלמו כל החלקים במלכות בית דוד שהוא בחי' דגים כי ב' פעמים ד"ג הוא גימ' דו"ד ויהא בחי' דגים בשלימות ובחי' דגים הוא פרה ורבה וזהו רני עקרה לא ילדה פי' שלא יהי' שום עקרות בעולם הן בגשמי והן ברוחני היינו בהתפלות ומצות ומע"ט ע"ד שלא תהא תפילתך עקורה לפני המקום. והנה צדיקים אנשי מעשה העובדים את ה' במצות ומעש"ט רק למען שמו ית' בודאי מתקנין חלקם במלכות בית דוד בחי' דגים ומתפללים ומיחלים ומחכים שיהי' השלמה בכל חלקי מלכות בית דוד ויהא גאולה שלימה וכו', ובזה יובן מה שהצדיקים נמשלים לדגים ונאמר בהם אסיפה ובאסיפה בעלמא סגי להו כמו דגים כדאיתא בזוה"ק וברעיא מהימנא, ויובן ג"כ מה דאיתא בספרים שהדגים מגולגלים בהם צדיקים וכו', וגם בשבת קדש נעשה השלמה בכל חלקי מלכות ביי"ד כי שבת הוא מעין הגאולה מעין עוה"ב, וע"כ יש לאכול דגים בשבת.

הרה"ק רבי מנחם מנדל מקאסוב זי"ע (אהבת שלום פרשת בלק)

נב) כתיב בפר' שמיני (יא, ט) את זה תאכלו מכל אשר במים אותם תאכלו, וכופל הענין לרמז כאן מה שאיתא בס' דמצוה לאכול דגים בכל ג' סעודות שבת וזה הרמ"ז במ"ש את"ם תאכלו אתוון אמ"ת בחי' שבת.

הרה"ק רבי מאיר יהודה מבוקובסק זי"ע (אור למאיר פר' שמיני)

...

נג) אי' בספה"ק שערי אורה (סוף שער ה') דז' ימי השבוע שואבים חיותם מאותיות בג"ד כפר"ת, ע"כ. והנה בג"ד כפר"ת גימ' ד"ג שב"ת, רמז דע"י אכילת דגים בשבת בכוונה רצויה יש להמשיך חיות לכל ימי השבוע בשפע ברכה והצלחה.

כ"ק הרה"צ מסקאליא שליט"א (חכימא ברמיזא עמ' תמ"א)

▽ ▽ ▹

“זמן אכילת דגים בהסעודה”

נוהגים לאכול הדגים בתחילת הסעודה, והגה"ק הבעל התניא זי"ע (ליקוטי תורה בהעלותך) כותב טעם ע"ז דהנה כל מה שיש ביבשה יש בים והבשר שבים היינו דגים אלא שהים היא מעלמא דאתכסיא ויבשה מאתגליא, והנה הירידה הגדולה בבחי' עלמא דאתגליא לאכול בשר שביבשה להעלות כו' ולא יפול למטה בגשמיות יש עצה ע"י ירידה תחלה לעלמא דאתכסיא דגים שבים ועל ידם יכול אח"כ לירד יותר לכן מנהג ישראל לאכול דגים קודם בשר.

ועוד טעם אי' בס' שבט מיהודא דאכילת דגים בשב"ק הוא סגולה להנצל משיעבוד עול מלכיות עפ"י מאמרם ז"ל (נדרים נ"ד סע"ב) נון סמא לעיינין, כי אות ע' יש בו משמעות האות פשוט ע', ומשמעותו עם המילוי עין דהיינו עין הרואה, ועיקר תועלת הסמא לעיינין מהנונא היא להיות בבחי' הדג שנקרא עיינין פקיחין כידוע, והיינו שיהי' עיני האדם תמיד פקוחות לראות מי ברא אלה שהיא שרש קבלת עומ"ש בשמ"ע, שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, ובוזה פורקין מעלינו עול שיעבוד מלכיות שהזמן הנבחר לזה היא ש"ק ע"י המענג את השבת

כא

ניצל משיע"מ, וביחוד בסעודתא דליליא דשבתא, דכתיב והרכבתיך על במתי ארץ וכתיב התם ואתה על במותימו תדרוך ועיקר ההצלה הזה נפתח עוד קודם הסעודה בקידוש היום שיש בו ע' תיבין דקידוש עם ויכלו כידוע מזה"ק ובודאי מספר הע' תיבין היא להנצל מהע' אומות, וכמו שאנו אומרים בקידוש כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים... לזה אנו אוכלין המאכל הראשון שאחר הקידוש דגים שהם ג"כ בבחי' עיינין פקיחין ונון סמא לעין דהיינו שהיא רפואה לעיני ישראל אשר בנו בחר ואותנו קידש מכל ע' העמים, שעינים להם ולא יראו מי ברא אלה.

ובכף החיים (סי' קנ"ז אות לח) כותב אוכלין הדגים בראשונה וטעם לזה הוא עפ"י רפואה כמוש"כ הרמב"ם (בהל' דעות) דיקדים לאכול דבר הקל ואח"כ דבר הכבד.

ועוד טעם מובא בתורת אמת (ר"ה תרכ"ג) בשם הרה"ק רבי שמחה בונם מפשיסחא זי"ע מפני שהדגים היו הבריאה הראשונה מבעלי חיים, וקדושת השבת הוא שורש החיים, ע"כ נהגו ישראל להתחיל העונג שבת במין דגים.

ועוד טעם אמר הרה"ק רבי דוד משה מטשרטקוב זי"ע (דברי דוד אות נט) כי דגים טהורים הם ומותרים באכילה בלא שום תיקון והכשר דבר אבל בשר עומד בחזקת איסור עד שיוודע בבירור במה הוכשר וכיצד לכך טוב להתחיל הסעודה בדבר היתר ללא שום חשש ופקפוק ואז חזקה שגם תסתיים הסעודה בטהרה.

ועוד טעם מובא (תפארת השבת עמ' צ"ט) בשם הרה"ק רבי יצחק מנעשכ"ז זי"ע כי מאכל דגים בנקל יותר להעלותו לשורשו, וזה מחמת שגידולם וחיותם ממים הרומזים לחסדים, וזאת התחלת דרכי העבודה להעלות מדת חסד לשורשו.

▽

אמנם היו צדיקים שנהגו לאכול את הדגים לאחר הבשר. וכן מובא בספר אוצר י"ד החיים (אות ע') שבימים הקדמים היה המנהג לאכול הבשר ואח"כ הדגים כי כן יסדו בזמירות "בשר דגים וכל מטעמים".

וכן נהגו הרבה צדיקים ובתוכם הישמח משה זי"ע והרה"ק ר' צבי הירש מליסקא זי"ע שאכלו הדגים קודם ברכהמ"ז.

וכן נהג הרה"ק ר' אהרן מקרלין זי"ע בסעודת היום לאוכלן בסוף הסעודה..(מנהגי קרלין)

וגם הרה"ק ר' ירחמיאל משה מקחניץ זי"ע (ספרן של צדיקים, הנהגות אות טז) לא אכל דגים בתחילת הסעודה (כמנהג זקינו חורגו הרה"ק ר' אהרן מקרלין זי"ע) ופעם חל חמשה עשר בשבט בשבת וחילק פירות אחר אכילת הדגים ואמר כמו בדרך בדיחותא שהדגים הם כאכילת אפיקומן ולא נכון לאכול אחריהם, ובירך ברכהמ"ז והלך לחדרו.

▽ ▽ ▹

"אכילת עיני הדג"

סיפר הרה"ק רבי אליעזר ירוחם מקראקא זי"ע (עולת מועד - פורים) שאחרי פטירת חותנו הרה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע מצאו בכל מלבושיו שהיה לבוש בהם בעת סעודות שב"ק, הרבה עדשי לבנים והרי הם עיני הדגים, וביותר מן הדגים הנקראים העכט, שהיה לו בזה ענין עמוק וסודו רב.

בספר בית ישראל (דף ו' ע"א וגם בספר תפארת בנים ח"ב סי' קכ"ב) מסופר שכשנסע הרה"ק רבי יוסף מרדוויל זי"ע בפעם הראשונה לרבו הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע ראה שבעת שהגישו לרבו בשלחנו הדגים, התחיל לאכול מן העינים, והיה לפלא בעיניו למה מתחיל רבו דוקא מן

כג

העינים, אח"כ חשב בינו לבין עצמו, אולי הטעם הוא שמאחר שחז"ל אמרו (סנהדרין ק"ח.) מכל אשר בחרבה מתו, ולא דגים שבים, מכיון ששמרו עצמן מלהזדקק לאינן מינן, לכן נשאר, וחכמינו הורו לנו כי תחילת כל העבירות באים מהעינים, העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרין, ומאחר שהדגים לא חטאו ושמרו על העינים שלהם, ונשארו בטהרתן, לכן מתחיל רבו לאכול מן העינים. ואח"כ פנה אליו רבו ואמר לו "יונגרמאן אמת הדבר".

אמנם לפי מסורה אחרת (קובץ מסילות גליון י"ד - ט"ו עמ' 42-44) היתה זאת עם הרה"ק רבי יצחק מרדוויל זי"ע, והרה"ק מרוזין זי"ע אמר לו בזה"ל: אברך, הטעם שלך הגון וטוב, אבל זה אינו עיקר הטעם ויש טעמים עמוקים יותר מזה.

הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע אמר (תורת אבות שבת אות עז) שהתחלת אכילת הדגים בשב"ק צריכה להיות מן העינים, וטעם ע"ז אמר הרה"ק רבי אברהם מסלנים זי"ע עפ"י המובא בספרה"ק (מנחת יעקב, הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע ועד) שדגים רומזים על בחינת עינא פקיחא תדיר, כי בשבת ההשפעה הוא בבחינה זו של עינא פקיחא, ולכן מתחילין לאכול מן העינים.

הרה"ק רבי גרשון חנוך העניך מראדזין זי"ע אמר (דור ישרים עמ' עד) שלישא אצלו עיני הדגים הוא סגולה להנצל מעינא בישא, כיון שבדגים אין הרע שולטת בהם כדרשת חז"ל עה"פ וידגו לרוב ע"כ עין הדג מבטלת עינא בישא "ובפרט מדגים המבושלים לכבוד שב"ק", והוא הרה"ק מראדזין זי"ע בעצמו נשא עיני הדגים והצפינים.

וכן נהגו הרבה צדיקים וכן היה מנהגו של הרה"ק רבי יצחק אייזיק מספינקא זי"ע הי"ד שנתנו עיני הדג לתוך חיקם.

בספר אור הגנוז מסופר שפע"א כשערך הרה"ק רבי דוד צבי שלמה מלעלוב זי"ע את שולחנו הק' בירושלים ת"ו בעת שחלק את הדגים להמסתופפים אצל שולחנו הק' בליל שב"ק נתן להרה"צ רבי מיכאל הערמאן זצ"ל שהיה מגדולי חסידיו ומבאי ביתו רק את עיני הדג

לשמירה, ולמחרת כשחילק דגים נתן שוב להרה"צ ר' מיכאל זצ"ל את העינים, וכן בסעודה ג' שוב חזר אותו הדבר, וביחר עבור ר' מיכאל את העינים, ס"ה קיבל בשבת ההוא ד' עינים, לא חלף זמן רב מאותה שבת ושני ילדותיו חלו במחלת עינים קשה שהיתה נפוצה בימים ההם בירושלים רח"ל, רץ ר' מיכאל לרבו הרה"ק מלעלוב זי"ע, והוא אמר לו הרי נתתי לך את העינים, אח"כ התברר שהקפטן בו הכניס את העינים עבר בנתיים כביסה, ונותר בו רק זוג עינים אחד, ובת אחת אמנם הבריאה אך השניה נותרה עוורת ל"ע לכל ימי חייה אחר שהרופאים נלאו להשיב לה את ראייתה, מקץ תקופה קצרה בס"ג שוב קרא לו רבו הרה"ק זי"ע והעניק לו עין של דג כשהוא מתרה בו על זו כבר תדע לשמור "דאס איז פאר דיר", ואכן העין נשתמרה אצלו ועמה גם מאור עיניו עד ליומו האחרון בגיל צ"ג לא נזקק רבי מיכאל למשקפיים ולא כהתה עינו.

▽ ▽ ▽

“אכילת הדגים עם חלה או לחם”

הרבה צדיקים נהגו לאכול הדגים עם חלה. אמנם היו צדיקים שאכלו את הדגים עם לחם דוקא ולא עם החלה, וכן נהג הגה"ק החתם סופר זי"ע (ספרא רבא דישראל עמ' קצ"א), וכן נהג הרה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע לאכלו עם לחם דגן (=שיפון), ואמר הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינווא זי"ע הטעם ע"ז, כי בימים ההם לשו את החלות עם שומן עוף, כמש"כ הפרי מגדים (במש"ז סי' רמ"ב), וכיון שאין לאכול בשר עם דגים על כן אכלו עם לחם. וסיים הליקוטי מהרי"ח שאמנם בזמנינו אין המנהג ליתן שומן בהחלות.

ועוד טעם מובא בטעמי המנהגים (עמ' קי"ט) לפי שנוהגים לאפות בערש"ק אחר החלות לחם על כל ימי השבוע, ע"כ אוכלים בליל שב"ק גם כן מן הלחם הזה, ואוכלים את הלחם עם דגים, כי אכילת דגים הוא קודם כל המאכלים כדי שיהא הלחם ג"כ אפייה לכבוד שבת, וכן

כה

מובא בליקוטי מהרי"ח. ודבר זה מתאים עפ"י מה שכתוב בספר כף החיים (פאלאג') שיש לאכול בשבת קידוש מכל מיני לחמין שעושין מהעיסה בערב שבת כדי שיחול עליהם מקדושת השבת דמשפעו ירין שפע וברכה לכל ימות השבוע.

ועוד כותב שם הטעמי המנהגים כי דגן בגי' דגים.

אבל בספר י"ד החיים (אות ע"ב) הביא מספר משמרת הקודש שצווה ע"ז וכתב שמחללין שבת בזה, רק צריכין לאפות מקמח חיטין בלא שומן ג"כ כדי לאכול עם הדגים.

▽ ▽ ▽

“דרך אכילתן”

לאכלן בצד השני של הקערה:

הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע דקדק הרבה לאכול הדגים על צד השני שבקערה, ונתן טעם לשבח ע"ז דידוע דאותיות אב"ג כסדרן מרמזין על רחמים, והא"ב בסדר הפוך דהיינו תש"ר מרמזין על דין, והנה דג הן אותיות ד"ג סדר א"ב ההפוך ומרמזין על דין, על כן אכל הדגים על צד השני של הקערה לרמז להפך הדין לרחמים.

ומסופר (בדרכי הישר והטוב החדש עמ' רע"ט) שכאשר הביאו דגים אל האורחים שהסבו על שלחנו הק' של הרה"ק מליסקא זי"ע הכריז המשמש בקודש ואמר להפוך את הקערה ולאכול את הדג בצדו השני של הקערה, וכן עשו כולם זולת אחד מן החסידים אשר לא רצה לעשות כן ולא רצה לשמוע את הכרזתו של המשב"ק שהכריז ואמר כזאת כ"פ והרה"ק זי"ע ישב בראש השולחן בדביקות קדשו, והנה לפתע פנה הרה"ק זי"ע א"ע אל האורח הנ"ל וקרא ואמר לו דו דארפסט דאך אז עס זאל זיך ביי דיך איבער דרייען ? זאלסטו טאקע איבערדרייען דאס שיסל, ומאז והלאה נתהפך מזלו לטובה והוקל לו דוחק פרנסתו לטובה.

▽

לאכלו בידים

נהגו חסידים ואנשי מעשה לאכול בפרט הדגים בידים, ועי' במסכת נדרים (דף מ"ט ע"ב) סמך לזה שכמה תנאים ואמוראים שאכלו דייסא באצבעותיהם דייקא, ורב אמר דייסא באצבעא בסיים טפי.

ובשם צדיקים מובא רמז על זה דכתיב (בראשית ט', ב') ובכל דגי הים בידכם נתנו.

ודרכו בקדש של הרה"ק החקל יצחק מספינקא זי"ע הי"ד לאכלו בידו הימנית דוקא.

[ובדרך אגב נציין דברי רבינו חננאל (בבא מציעא כ"ה ע"ב) דדבר זה לאכול בכלי ולא בידים מפני הזוהמא הנהיגו בני יון, שכתב "דרך בני יון להחזיק חתיכת הבשר ולחתוך עם הסכין ולאכול, ונוטל זה שחתך ונותנו לתוך פיו, ואין ידיו נוגעות בבשר כלל מפני הזוהמא.

ובס' זכרון יהושע (ערך סעודה אות י"ב) מובא שהגה"ק מהר"ם א"ש זי"ע הי' דרכו לאכול במזלג עד שבא מעשה לפניו וביקר אצלו הגה"ק מבוטשאטש זי"ע שהי' נודע לגאון עולם וצדיק מפורסם, וביקש המהר"ם אש ממנו שיתארח אצלו בסעודת צהרים ונענע הרה"ק זי"ע לבקשתו, וכשבאו לאכול ראה הרה"ק זי"ע שהכינו מזלגות על השלחן כנהוג, נענה ואמר למהר"ם א"ש, אני קיימתי מצות נטילת ידים ורחצתי את ידי בבוקר ע"כ ידי נקיות יותר מהמזלג שרחץ המשרתת, ע"כ אני אוכל בדי, וקיבל מהר"ם א"ש דבריו ומני אז התחיל ג"כ לאכול בידיו דוקא.

וכמו"כ מסופר (מפי הר' יעקב גערסטלער הי"ו) שכשהיה כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע במארינבאד התאכסן אצל הרה"ח ר' בנימין לייטנר ז"ל, ור' בנימין קנה לכבוד כ"ק מרן זי"ע כלים חדשים, ובעלזא אכלו רוב המאכלים בידים, וכשראה ר' בנימין שמרן זי"ע אינו אוכל עם העסצייג חשב אולי חושש מרן זי"ע שלא טבלו את הכלים, אמר ר' בנימין למרן זי"ע "רבי די כלים האט

כז

מען נעכטען געטובל'ט", השיב מרן זי"ע: "פיין, אבער מיינע הענט האב איך ערשט היינט אינדערפרי געטובל'ט".

מובא בס' דרכי הישר והטוב (דף כ"ג) שהרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע סיפר שכאשר ביקר הגה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע באוהעל אצל הגה"ק בעל ישמח משה זי"ע וישבו יחד בסעודה, נטל הרה"ק הישמח משה זי"ע המזלג לאכול בו הבשר, אמר הרה"ק העטרת צבי להישמח משה זי"ע, "אוהעלער רב שטעקט דען נישט מער קדושה און די עשר אצבעות ווי און דעם מתכות" ומאז הניח היש"מ את המזלג ואכל בידו הבשר].

▽ ▽ ▽

"סגולת הדגים"

להנצל מידי נשו

אי' בספר שבט מיהודא שאכילת דגים בשב"ק מסוגל להינצל משיעבוד ע' אומות עפ"י מאמר חז"ל (נדרים נ"ד ע"ב) נונין (פי' דגים) סמא לעינים, דהדגים הוא סמא להע' אומות.

חיים וביים

הרה"ק רבי מרדכי יוסף מאיזביצא זי"ע (אמרי אמת, בא תרל"ז ליל שב"ק) אמר שדגים רומז לחיים, כי הי' החי הראשון בעולם ובדאי נמשך מזה הישועה לכל נפש מישראל הנצרך לישועה להוליד בנים, וגם שכל הבנים של ישראל יהי' חיים וקיימים ולא ישלוט בהם שום עין הרע ח"ו, כאמרם ז"ל (ברכות כ:) מה דגים המים מכסים עליהם ואין עיה"ר שולטת בהם.

להנצל מגיהנום

מובא בספר אור השבת בשם צדיקים על ענין אכילת דגים: אכול דג, ביום ד"ג (כג' ז' כנגד שבת), ותנצל מד"ג (ר"ת מדינה של גיהנום).

א"צ לדאוג

כבר הבאנו לקמן מה שאמר הרה"ק ר' שלמה מקרלין זי"ע שצריכים לדאוג אם אין לו דגים בשב"ק יותר ממה שאמרו בו חז"ל ידאג כל השנה חס ושלום וכו', והוסיף ע"ז הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע (זמירות שבת קדשך) ואמר: אני אומר דמי שיש לו דגים לכבוד שב"ק, אזי אינו צריך לדאוג כלום בשבוע הבא.

פרנסה

הרה"ק מקומרנא זי"ע כותב (חומש היכל הברכה וישב דף ריט:) שאוכלין דגים בשבת קודש להשפיע פרנסה בגלות בריוח מעינא טבא.

יראת שמים

הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע אמר (זמירות שבת קדשך עמ' ע"א) כי אכילת בשר "ודגים" ויין בכל השלש סעודות של שבת מסוגל ליראת שמים.

ממשיך י"ג מחת של רחמים

בבית היין (עמוד קצ"ג) מסופר על חסיד אחד שהיה גר בסביבות הרה"ק מצאנז זי"ע, שהיה איש נכבד וירא שמים, שנחלה ל"ע במחלת החולי רע, וימיו היו ספורים ונוטה למות, הוא הבחין במצבו וביקש למות דוקא בבית הצדיק, על כן ציוה שישאווהו במטתו אל בית הרה"ק מצאנז זי"ע, כדי שנשמתו תצא ממנו במחיצתו הקדושה, בני ביתו קיימו דבריו והביאוהו במיטתו לשם, כאשר נודע להרה"ק זי"ע מזה, לקח חתיכת דג ונתנו להחולה לאכול, אף שכולם ידעו בטח שאכילת דגים הם סם המות לחולי זה, אבל החסיד לא הרחרר אחר רבו, ובבטחון ואמונה לקח את החתיכה לפיו ובלעו. ויהי כאשר אך גמר לאכול הנה מיד התחיל להרגיש שהוטב לו, וכך הלך המצב והשתפר, עד שהבריא לגמרי ויהי לאות. ושם בהגה"ה

כט

כתב דאפשר להסביר הענין שהרה"ק הדב"ח זי"ע הבריא אותו ע"י דג ולא על ידי דבר אחר, והוא על פי מה שמבואר בקונטרס כת"י מהרה"ק רבי יצחק ממעליץ זי"ע בשם אביו הרה"ק רבי נפתלי צבי מרופשיץ זי"ע שאמר בשם רבותיו כי דגי"מ הם ראשי תיבות י"ג מכילין דרחמי, ולכן אוכלין דגים להמשיך עליו שלש עשרה מדות של רחמים.

בנים

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שיהודי אחת חשוך בנים היה פעם בסעודת שב"ק אצל כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע, ומרן זי"ע קראו ליתן לו שיריים מהדגים, אמר החסיד למרן זי"ע שהוא רוצה שיתן לו הרבי "ביין" עצם (כלומר שיפקד בבן זכר), ואמר לו מרן זי"ע שהתרגום על הפסוק (בראשית א, כח) פרו ורבו, מתרגם "פושו" וסגו, דהיינו פיש איז גענוג, ונולד לו בת.

לא יארע תקלה

הגה"ק רבי יצחק מאיר מגור זי"ע אמר (שפתי צדיקים כתבי רד"צ גלאזר ז"ל עמ' ע"ו אות ג') שיש לו קבלה מהרה"ק המגיד מקוזניץ זי"ע שאם אוכלים דגים בסעודה, מובטח שלא יארע לו תקלת איסור בשעת הסעודה.

▽ ▽ ▽

מאכל שבת

היה צדיקים שלא אכלו דגים בימות החול אלא בשב"ק.

ובספר אור צדיקים להגה"ק רבי מאיר פאפירוש זי"ע (סי' כ"ח סק"ו) כתב "וראיתי כתוב שאין לאכול דג בחול כי אין כח בחול להעלות הניצוצות רק בשבת בזכות שבת קודש".

וכמו"כ אמר הגה"ק רבי אברהם האבני נזר מסוכטשוב זי"ע (אביר הרועים עמ' שע"ה) לפי שגילגול הצדיקים בדגים לפיכך אין לאכול דגים בחול כי אם בשבת.

ומובא (בטעמי המנהגים) בשם הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע שלא אכל דגים מיום ד' ואילך כדי שיהיה הדגים חשוב אצלו כשאוכלם בשב"ק.

▽

ומסופר על הרה"ק רבי אברהם מטשכנוב זי"ע (בסידור צלותא דאברהם) שפע"א הי' אצל בנו הרה"ק רבי זאב וואלף מסטריקוב זי"ע והכין לכבודו סעודה גדולה עם דגים, וכהביאו הדגים אמר לבנו הלא תדע כי אינני אוכל דגים בימות החול, והשיב לו כי אין זו סעודת מצוה שאנכי מקיים בזה מצות כיבוד אב? ונענע לו בראשו ואכל מהדגים.

והסביר נכדו הגה"צ רבי מנחם מנדל חיים אב"ד זאוורצא זי"ע שטעמו הי' לפי שהי' מאכל חשוב אצלו וזה הידור לשבת ויו"ט וסעודת מצוה אם אינו אוכלם בסעודת הרשות, כדרך שכתב המהרש"ל שלא אכל דגים רק בסעודת היום, לפי שאמרו כבוד יום קודם לכבוד לילה, ודגים הוא מאכל חשוב ומסויים ע"כ אוכלם רק ביום, וא"כ כש"כ שבימות החול אין לאוכלם רק בשויו"ט ובסעודת מצוה.

▽

וכן נהגו רבותה"ק מבעלזא זי"ע שלא לאכול דגים בחול אלא בסעודת מצוה.

▽ ▽ ▽

”הכנת הדגים”

הרבה צדיקים נהגו להכין ולמלוח את הדגים בעצמן והיתה עבודה גדולה ונשגבה, וכן נהגו רבותה"ק מבעלזא זי"ע, הרה"ק מצאנז זי"ע (דרכי חיים), הרה"ק רבי דוד צבי שלמה מלעלוב זיע (ליקוטי דברי דוד), ועוד הרבה צדיקים, וכן נהג הגה"ק רבי אברהם דוד מבוטשאטש זי"ע שהיה

לא

מתקן בעצמו את הדגים לכבוד שב"ק, והיה אומר שבשעת הכנת הדגים אפשר לפעול ישועות.

ומובא בספר לקט יושר שרבו רבי ישראל איסרלין זצ"ל בעל תרומת הדשן רוב פעמים עשה הדגים בעצמו.

▽

הרה"ק הבעל התניא זי"ע סיבב פעם בבית הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע שיגיע לחלקו מנת הדגים שתיקן הרה"ק רבי אהרן מקרלין זי"ע בעת עשיית הדגים בערש"ק, ואמר שזה סייעו לעבודות ה' לעשרים שנה.

▽

ובספר תורת אבות (עמ' ר"י) מסופר שפע"א היה הרה"צ ר' חיים ריישעס זצ"ל מתקן את הדגים של רבו הרה"ק רבי מרדכי מלכוביץ זי"ע, ובשעת התעסקותו היתה ליבו ומחשבתו שקועים בתפלת נשמת כל חי, וכשהביאו את הדגים בשב"ק לפני הרה"ק מלכוביץ זי"ע, אמר לרבי ישעי': ר' ישעי', איר האט אריינגעטאהן א שטיק נשמת אין די פיש.

▽

וכן כותב הגה"ק מקומארנא זי"ע (בשולחן הטחור סי' ר"נ ס"ג) שהרה"ק הרבי מלובלין זי"ע היה מולח הדגים בעצמו בבקר אחר התפילה בטלית ותפילין ביחודים גדולים, כפי אשר ראינו בעינינו ושמענו מפה קדשו.

▽ ▽ ▽

”השגת דגים על שבת קודש”

הרה"ק רבי אליעזר זוסיא מסקולען זי"ע (קונ' השבת נועם הנשמות עמ' 60) היה רגיל לומר בשם אביו הגה"צ רבי ישראל אברהם זצ"ל שאמר בשם רבינו הבעש"ט הק' זי"ע שהשגחה מיוחדת יש מן השמים איזה דג להזמין לכל אחד ואחד מישראל על שב"ק.

הרה"ק רבי שלמה מקרלין זי"ע הי"ד (שמע שלמה) פירש מה שאומרים בזמירות לליל שב"ק "איש על מחנהו ואיש על דגלו" כי מי שהוא איש הנוהג כראוי אז "דגלו" היינו דג לו, מזמנים לו על שב"ק דגים הראויים לו.

ואי' בספר מאור ושמשי (פר' בראשית עה"פ ויאמר האלוקים יהי אור) אנו רואים הרבה יאורים קטנים, שיש בהם דגים מרובים והרבה נהרות גדולות שאין בהם, וטעם הענין הוא שיהיה האדם מכיר על ידי זה השגחה פרטית של הבורא ית"ש, וכאשר השי"ת חפץ במעשי האדם החפץ במצוות, הוא מזמין לפניו שיתהוו דגים בהנהר, ושיובלו אליו לכבוד שבת.

▽

הרה"ק רבי ישכר דוב מראדושיץ זי"ע אמר (נפלאות הסב"ק ח"א דף נ"ז ע"א) שבשעה שלומד הרא"ש הלכות שבת הוא מרגיש איזה דגים שיהיו לו בשב"ק.

▽

הגה"צ רבי שמריהו נח שניאורסאן מבוברויסק זצ"ל כותב (במכתבו הנדפס בקובץ אחלי שם ח"ז) סגולה שיהיה תמיד דגים בערב שב"ק, ילמוד במשך השנה ז' פעמים משניות מס' יומא.

▽ ▽ ▽

לג

"השם פיש"

הרה"ק רבי אליעזר זאב מקרעטשניף זי"ע אמר שדגים נקראו באידיש "פיש", כי על פרו ורבו תרגומו פושו וסגו, ואי' בגמ' (ברכות מ.) דגים קטנים מפרין ומרבין, וכן איתא (ברכות פ"י) מה דגים שבים המים מכסין עליהם ופרין ורבין ואין הרע שולטת בהן וכו'.

והרה"ק רבי מאיר מקראטשניף זי"ע אמר דפיש נוטריקון פ'יהל י'ראת ש'מים.

▽ ▽ ▽

"מיני דגים"

דגים ממולאים - געפילטע פיש

אי' ברמ"א (או"ח סי' רמ"ב) ונהגו לאכול מולייתא בליל שבת ואמר הרה"ק רבי אליעזר זאב מקרעטשניף זי"ע (זמירות חא דשבת) שמולייתא הוא געפילטע פיש, ובכל שב"ק בעת שאכל את הגדים חזר על דברי הרמ"א הנ"ל.

▽

הרה"ק רבי ישכר דוב מוואלבארז אמר (אמרי נועם ליקוטים) שלכן אוכלים דגים ממולאים בשב"ק כדי שיהיה ממולא בכל טוב.

▽

פע"א שאל הרה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע את הגה"צ רבי חיים יעקב אב"ד עיר חדש זצ"ל שיאמר לו את הסוד והצירוף מאכילת כסני דגים (געפילטע פיש) בשבת, והשיב הגה"צ ר' חיים זצ"ל לפי שהם מעודנים וטובים, וע"ז הניע הרה"ק מצאנז זי"ע את ראשו וישחק. (עולות של היום פר' בהעלותך)

▽

הרה"ק רבי ישכר דוב מוואלבארז זי"ע (עבודת יששכר ליקוטים אות י') אמר טעם למה שאוכלין געפילטע פיש בשב"ק כי באידיש זה מלשון הרגשה געפיהל, כדי שיזכור האדם וילמד לנפשו הרגשה, שירגיש עם מה עברו עליו ששת ימי המעשה ויראה לתקן מעשיו מכאן ולהבא. (ער זאל זיך שפירן און פילן מיט וואס ער האט דיא וואך פארברענגט).

▽

שלייען - ציגאנער פיש

הרה"ק רבי צבי הירש ממונקאטש זי"ע שאל פעם את רבו הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע מענין השמועה שנהגו אנשי מעשה שאין אוכלין המין דגים הנקראים שלייען או ציגאנער פיש, ואומרים שיש קבלה מרבינו הבעש"ט הק' זי"ע שיש עליהם חשש משום "שרץ השורץ על הארץ", ויש אין נמנעין מלאכלן רק בקיץ בחדשי תמוז אב, האם יש מקום לחשוש לדבריהם אלו. ענה לו בשם רבו הקדוש כ"ק מרן מהר"ש זי"ע שבב' חדשים הנ"ל לא היה אוכלו, ואשר שכל ענין המניעה מלאכלו אינו ע"פ דין כלל, אפילו בב' חדשים הנ"ל אין חשש עפ"י דין, רק שבב' חדשים הנ"ל נמנעים מלאכלם מחמת שיש בהם ענין זוהמא, מחמת שהן פרים ורבים אז יש בהם תאות המשגל ביותר, על כן נמנעים מלאכלם מחמת מיאוס, אבל לא מדינא כלל, ובשאר השנה גם הוא אוכל מהם בלי שום פקפוק. (דרכי תשובה יו"ד סי' פ"ג אות ז)

▽

העריג

הרה"ק רבי משה מדעעש זי"ע היה לו ענין מיוחד לאכול דגים מלוחים בכל סעודת שב"ק, ואמר בבדיחותא, דהרי איתא (ב"ב ע"ד:) הרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא, וכי לא יהא כבר מה ליתן לצדיקים לאכול רק דגים מכמה אלפים שנה ? אלא על כרחך שצדיקים אוהבים דגים מלוחים.

דגים חמוצים ומתוקים

הרה"ק ר' חיים מצאנז זי"ע היה אוכל בכל סעודת שבת קודש ב' מיני דגים מתחילה אכל דגים חמוצים ואח"כ אכל דגים מבושלים כנהוג, אבל מסופר שבשבת הראשונה אחר

לה

ההסתלקות של הרה"ק מצאנז זי"ע ישבו בניו הק' יחדיו בסעודת שבת, כשהגישו להשולחן שני מיני דגים מתוקים (=רגילים) וחמוצים, כמנהגו של אביהם הק' זי"ע, אכל הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע רק מן המתוקים, נענה אחיו הרה"ק רבי שלמה מקשאנוב זי"ע "הכל בעלזא" (כי הרה"ק משינאווא זי"ע בהיותו תלמיד מובהק לכ"ק מרן מהר"ש זי"ע נהג בהרבה דברים כמנהג בעלזא, ובבעלזא לא אכלו רק מתוקים), ענה הרה"ק משינאווא זי"ע שמנהגו של אביו הרה"ק מצאנז זי"ע לאכול שני מיני דגים נובע מאז היותו אבד"ק רודניק, כי שם היה לפעמים קשה להשיג דגים בערב שבת קודש, לכן כשנזדמן להם דגים בתחילת השבוע, קנו אותם והחמיצום כדי שיתקיימו עד השבת, ואם נזדמן להם אח"כ דגים בערב שבת קודש, קנו גם אותן ובישלום מתוקים. אבל אני גרתי במקומות שמצוי שם דגים תדיר, ולמה לי לאכול דגים חמוצים. והוסיף לאמור, שאם מחמת איזה סיבה שהוא נצטרך הצדיק להתנהג בדבר שלא הורגל בה, עושה לו אחר כך מנהג קבוע מזה, וזה היה טעמו ונימוקו של אבינו שקבע לעשות כן להכין מדי שבת שני מיני דגים גם אחרי שנתיישב בצאנז, הגם ששם היו דגים לרוב, אבל בשבילי אין ענין שאתחיל להתנהג כך.

ויש גירסא אחרת להסיפור הזה (לעטר פתורא עמ' מ"א) שהרה"ק מצאנז זי"ע היה אוכל קודם החמוצים ואח"כ המתוקים, והרה"ק משינאווא זי"ע הקדים לאכול את המתוקים ואח"כ החמוצים עמד אחיו הרה"ק רבי ברוך מגורליץ זי"ע צווח ואמר "איך בשבת הראשון כבר אתה משנה מנהג אבינו רועינו, אשר דרכו בקודש לאכול מקודם הדגים חמוצים ואח"כ הסתם דגים", והשיב הרה"ק משינאווא זי"ע והרים קולו ואמר "רבותי כתיב - (במדבר לב, כב) והייתם נקיים מה' ומישראל, ויען כי אחי אמר עלי שאני משנה מנהג אבי, על כן אגיד לכם למען תדעו, כי אבי הקדוש כשהיה רב ברודניק, ושם לא היו דגים מצויים, ודאג כל השבוע שיהיה לו דגים על שבת קודש, ובתחלת השבוע כשנזדמן בביתו דגים קנו אותן מיד, וכדי שלא יתקלקלו החמיצו אותן שיוכלו לעמוד על שבת קודש מבלי הפיג טעמם, ואח"כ סמוך לשבת ובערב שבת קודש כשנזדמנו דגים חיים לקנות קנו והכינו ובישלו אותן לכבוד שבת קודש בלי

חימוץ, וממילא כשהיו לפניו שני מיני דגים הללו הקדים לאכול את החמוצים מטעם שהיה תדיר אצלו ותדיר קודם, ואח"כ כשנעשה רב בצאנו שכאן הדגים מצויים, ולא הוצרכו להכין באיזה ימים מקודם דגים חמוצים לצורך שבת, רק עשו הדגים חמוצים ג"כ בערב שבת קודש, אך עכ"פ כיון שהיה נהוג מאז לאכול הדגים חמוצים בראשונה, לא רצה גם בצאנו לשנות מנהגו להקדים הדגים חמוצים באכילתו תמיד. מה שאין כן אנכי, מעולם לא באתי לידי כך שיהיו הדגים חמוצים אצלי תדיר ורגיל יותר, כי על כן אין זה שינוי ח"ו, רק הדגים פשוטים הם חשובים וחביבים אצלי ביותר ועדיף להקדים אכילתן".

לז

המקור לאכילת מרק בשב"ק הוא גמ' במס' ברכות (דף מ"ד.) אר"ח בר אבא א"ר יוחנן כל סעודה שאין בו שריף אינה סעודה, ופרש"י שריף תבשיל לח שיש בה מרק כמו שרפה חיה. מכאן הונהג לאכול מרק בסעודת שב"ק.

טעם לזה מובא בספרים דמרק במספר קטן ז', רמז ליום השבוע, הוא שב"ק.

אמר הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע שיוה"ך [=מרק] הוא צירוף שם קדוש בס"ת של "כי מלאכיו יצוה' לך" (ידוע בשם הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע שהוא שם של קפיצת הדרך)

הגה"ק מקאמרנא זי"ע כותב בשלחן הטהור (סי' רמ"ב) ויש להרבות בליל שבת בתבשילים מוטעמים בריח טוב כל אחד לפי יכולתו, אם הוא ביכולתו יעשה עשר מיני תבשילים בליל שבת לכבוד הכלה הכלולה מעשר, ולפחות לא יפחות משני תבשילים תבשיל אחד יותר מימי החול, דהיינו "יאהך" עם בשר ותבשיל צימעס.

▽

הרה"ק רבי חנה מקאלשיץ זי"ע (דברי חנה ח"ב עמ' שנ"ז) הראה פעם האיך שהיתה אכילתו של הרה"ק רבי חיים מצאנו זי"ע, כשאכל מרק היה אווז הכף בפס ידו (כדרך הילדים), ולא בראשי אצבעותיו, וכשנטל המרק בהכף היו ידיו רועדות, וע"י זה נשפך מהמרק שבכף, והיה נראה שידיו רועדות מחמת חולשה, אך באמת היה עושה כן כדי שישפך מהמרק, וכשאכל לא נתן הכף בתוך פיו הק', רק מן האוויר שפך המרק לתוך פיו, עד שהרבה נשפך לחוץ, ועכ"ז לא נטל רק כפות אחדות, כשלש או ארבע, וגם נח מעט אחר כל כף ולא אכל כף אחר כף.

▽ ▽ ▽

לט

”פולין [קטניות]”

סעודתא

פרק ב' - מרק

דמלכא

הטעם לאכילת קטניות בשבת אי' בתוספות שבת (סי' ר"צ סק"א בשם כנה"ג) משום אבלו של משה שמת בשבת.

בספר אבן ישראל (אות כ"א) מובא דבר פלא שהרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע אמר שמי שאוכל תמיד קטניות בליל שבת קודש מובטח לו שלא ימות בלא תשובה.

ובספר גדולות מרדכי (חלק א' אות מ"א) מסופר שפע"א שבת הרה"ק רבי אברהם יהושע מנאסאד זי"ע בעיר טעמעשוואר ומחמת שבאו הרבה אנשים לקבל פני קדשו ועי"ז הופר סדרי הבית ועל כן לא הכינו ובישלו המאכלי שב"ק בביתו כי אם בבית אחר ברחוב אחרת, וטרם כניסת השב"ק הביאו התבשילין לביתו להטמינם בחמין, ואח"כ באמצע עריכת השלחן כאשר הביאו לפניו המרק לא שמו בתוכה פולין [=באנדלעך] מחמת ששכחו את הפולין בבית האחר במקום שבשלו אותן, וכאשר דרכו של הרה"ק זי"ע לאכול פולין בתוך המרק על כן המתין עליהם עד שיביאם והתחיל לספר סיפורים ועובדות מצדיקים ולהאריך בהם את הזמן, אמנם כאשר השעה היתה מאוחרת אחר חצות הלילה ע"כ קשה היה למצוא איזה גוי להביא את הפולין ולא היה עצה אחרת רק לעורר איזה גוי משינתו, וכן עשו והביא ערל את הפולין, והשעה היתה כבר מאוחרת למאד כשתי שעות אחר חצות הלילה, ומכל הפולין לא אכל הרה"ק זי"ע כי אם פול אחת כדי לקיים המנהג.

▽ ▽ ▽

הרה"ק מצאנז זי"ע היה אוכל את המרק עם לקשין ארוכין כנגד ו' מהשם הוי"ה, ובתוכו פולין כנגד אות י', ומסופר (בתהלות חיים) שפע"א הביאו לפניו את המרק ולא היה בתוכו בעבליך (=פולין) והקשה הרה"ק זי"ע הלא בעביל הוא כעין יו"ד ולוקשין כעין וי"ו והקערה והרוטב ב' ההי"ן והוא צירוף שם הוי"ה והוכרחו להביאו לפניו בעבליך מהשכנים.

והרה"ק משינווא זי"ע היה אוכל פלעצליך (פערפליך - לאקשין) כנגד הי' והפולין הארוכין כנגד הו'.

▽

יש נוהגים לאכול פולין בתוך המרק עם חלה ואומרים בשם צדיקים שהוא רומז לשם יב"ק (יעננו ב'יום ק'ראינו) שהוא ר"ת יוה"ך ב'אנדלע"ך ק'וילט"ש (=חלה), והוא השם של י'חוד ב'רכה ק'דושה שהוא בגימטריא הג' שמות הוי"ה אהי"ה אדנ"י.

▽

והיו צדיקים שיחדו את הצירוף יב"ק הנ"ל על ידי דברים אחרים וכמו שמסופר בספר צבי לצדיק (עמ' צ"ז) שהרה"ק רבי יהודה צבי מראזלא זי"ע נהג לאכול בתוך הרוטב ביום שב"ק מאכל קאשע, ופע"א היה ברימנוב אצל הרה"ק רבי צבי הירש זי"ע שגר שם, וציוה להמשמש שיכינו לו סעודה שחרית של שבת תבשיל של רוטב בעבליך וקאשע, שינה המשמש על דעת עצמו ולא שם פולין בתוך המרק, קצף הצדיק עליו ואמר להרה"ק מרימנוב זי"ע שמשמשו קילקל לו את היחוד, מהר הרה"ק מרימנוב זי"ע ולקח חתיכת לחם (בילקע) ונתנו לתוך המרק ואמר לו, הרי לכם היחוד שלכם בשלמותו, חיך הצדיק ואמר: ומה היה עושה אדוני, אולי החסיר לנו משמשו מן התבשיל את הקאשע, השיבו הר"ר צבי על אתר, הייתי נותן לו

במקומה חתיכת חלה קלועה (קוליטש), נהנה הצדיק מעצות הטובות של הרה"ק רבי ר' צבי זי"ע. ופירוש הדברים הוא שהרה"ק מראזלע זי"ע היה רגיל לאכול בסעודת שחרית של שבת תבשיל המורכב משלשה מינים שהר"ת של שמותיהם ביודיש הם יב"ק כנ"ל והיינו יוה"ך בעבלי"ך קאש"ע וע"כ כשחסרו בתבשיל הבעבליך השלים אותם הרה"ק הר"ר צבי זי"ע בבילקע, ואילו חסרה הקאשע היה משלימו בקויליטש.

▽ ▽ ▽

נוהגים לאכול בתוך המרק לאקשין שהוא מהצירוף הוי"ה המרומז בהמרק כנ"ל.
והרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע (אמרי פנחס כ"ה) אמר שהלאקשין רומז לאחדות שהם מסתבכין ומתחברין זה בזה וכן השבת קודש מרמזת לאחדות, כמו שאומרים "שבת שלום".
עוד אמרו צדיקים דהנה אמרו חז"ל (פסחים קי"ח) קשין מזונותיו של אדם וכו', ומפני ש"כל ברכאין דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין" מרמזים אנו בקשתינו באכילת לוקשין' שיהיה לא קשין.
והרה"ק רבי ירחמיאל משה מקוזניץ זי"ע (ספרו של צדיקים הנהגות אות ט"ז) אמר דלאקשין מרומז על הפסוק בית עשו "לקש" (לָקַשׁ) שבזה מבטלין כח של עשו.
עוד טעם מובא בשם צדיקים ד"לָקַשׁ" ר"ת ל'כבוד ש'בת ק'ודש.

”בשר”

”החיוב”

אי' בשו"ע (או"ח סי' ר"ן ס"ב וכן בטור סי' רס"ב) ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו.

טעם החיוב לאכילת בשר בשב"ק כותב הרמב"ם (הל' שבת פ"ל ה"י) אכילת בשר ושתיית יין בשבת עונג הוא לו, וכן כותב בפירושו למשניות (נדרים פ"ט מ"ו) שכתב שם בא"ד שבשבת או ביו"ט אתה מחיוב בו באכילת בשר ובשתיית יין לפי שנאמר (ישעי' נ"ח) וקראת לשבת עונג. הרי דהרמב"ם ס"ל דהחיוב לאכול בשר בשב"ק הוא משום עונג.

וכן כותב הבכור שור (שלהי מסכת תענית לא"ח סי' תקנ"ג) שפשוט הוא שאכילת בשר הוא משום עונג כדכתיב (ישעי' נ"ח) ותתעדן בדשן נפשכם, ולכן אסור למנוע בשבת (שחל בו ערב תשעה באב) דכתיב וקראת לשבת עונג.

אמנם המגיד משנה (הל' שבת פ"ל ה"י) כתב דהטעם הוא משום שמחה, דהחכרו בשר ויין גבי שמחת הרגל.

ובליקוטי מהרי"ח הביא ראי' לחיוב אכילת בשר בשב"ק דאי' בגמ' (ביצה ט"ז ע"ב) אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, כיצד מצא בהמה נאה וכו', ומזה נראה שעיקר העונג שבת שלהם היה בבשר.

והגה"ק רבי פנחס מנחם מגור זי"ע כותב (פני מנחם אמרים) שהמקור להחיוב הוא בגמ' (שבת קי"ט ע"ב) ר' אבהו עבדין ליה באפוקי שבתא עיגלא תילתא וכו' נשבוק כולייתא ממעלי שבתא, ומשמע שאכלו בשר בשבת.

מג

אבל הרבינו יונה סובר דליכא חיוב אלא הוא רשות ומצוה אם עונג הוא לו, וכה כותב (במס' ברכות דף י"ז ע"ב ודף י' ע"ב בדפי הרי"ף): "ובשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין" לא קאמר וחייב לאכול בשר ולשתות יין, דכיון שהוא מתכוין למצוה אם ירצה יאכל ואם לא ירצה לא יאכל, שאינו חובה על האדם שיאכל בשר ושתה יין בשבת, שהרי אמרו (שבת קי"ח ע"א) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות הלכך בכל דבר שהוא מצוה חייב לעשותו בשבת, אבל זה רשות הוא, אם ירצה יאכל בשר ושתה יין ואם לא ירצה ינוח.

גם הגה"ק הבעל התניא זי"ע פוסק בהשו"ע שלו כשיטת הרבינו יונה, וכותב (בסי' רמ"ב ס"ב) ואין חיוב לאכול בשר ולשתות יין בשבת אלא לפי שמן הסתם יש לרוב בני אדם עונג באכילת בשר יותר מבשאר מאכלים ובשתיית יין יותר מבשאר משקין לכך יש להם להרבות בבשר ויין כפי יכולתם והשגת ידם.

▽

עוד מעט

במטה משה (סי' ת"ד) כתב (כבר הבאנו בערך דגים טעם א') לפי שראוי לאדם להתדמות ביום השבת ליום שכולו שבת ומנוחה כשם שעתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים בבשר וכו'. וכן יש לאיש הישראלי להתענג נפשו בבשר ודגים ויין שיהיה עונג שבת זו מעין עולם הבא הוא יום שכולו שבת.

ובספר יפה ללב (ח"ג דף ק"מ ע"ב) הביא רמז לאכילת בשר בשב"ק דבשר נוטריקון ש'בת ב'שר ת'רבה.

▽

עוף שלם בנמר הסעודה

מד

סעודתא פרק ג' - בשר דמלכא

מנהגו של הרה"ק מצאנו זי"ע היה שבליל שב"ק אחר אמירת התורה הביאו לו עוף שלם ומבושל, והרה"ק זי"ע אכל ממנו חתיכה קטנה ולא חילק ממנו לשום אדם, ואח"כ ציוה להטמינה על יום שב"ק לשעת הסעודה. ומסופר (תהלות חיים רצ"ג) שפע"א ישב הרה"ק רבי שלמה מקשאנוב זי"ע בסעודת ליל שב"ק יחד עם הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זי"ע ובגמר הסעודה קודם ברכהמ"ז הובא על השלחן עוף שלם ומבושל, והרה"ק מקשאנוב זי"ע טעם ממנו קמעא, ויפן להרה"ק מבאבוב זי"ע ושאל לו אם גם הוא מחזיק במנהג זה, והשיב בשלילות באמרו שפעם שאל את זקינו הרה"ק הדבר חיים זי"ע טעם מנהג זה, וענה לו "כשיבא הזמן, יודע לך הטעם", וראה מזה שלפי דעת זקינו עדיין לא הגיע הזמן שעליו לנהוג כן, אמר הרה"ק מקשאנוב זי"ע "אבא ז"ל רצה כנראה שאנכי אגלה לך עכשיו את הטעם", והסביר לו ששורש הדבר גנוז בדרך סוד ברש"י פרשת וישלח על הפסוק "ויהי לי שור וחמור", דאדם קורא להרבה שוורים שור כמו קרא התרנגול, ובזוהר הקדוש פרשת בשלח בענין שליו, והוסיף דמהאי טעמא משימין בסעודת היום שומן של עוף בתוך מאכל הביצים והבצלים, מאז נקבע בבאבוב גם מנהג הלז.

▽

עצם מהבשר

מעשה בחסיד א' מחסידי הרה"ק החקל יצחק מספינקא זי"ע הי"ד שעבר עליו הרבה שנים ולא נפקד עדיין בזש"ק והרבה פעמים הפציר ברבו הק' שיברך אותו אמנם לא קרבה ישועתו לבא, עד שפעם אחת בשבתו אצל שלחן רבו החקל יצחק זי"ע בליל שב"ק הושיט לו רבו עצם מן הבשר ואמר לו: הנה גם זה לך בן (כינויי של הביין - העצם שנתן לו), ואז פקד אותו ה' בדבר ישועה ורחמים ונולד לו כמה בנים. (זמירות שבת שבתון)

▽

מה

סעודתא פרק ג' - בשר דמלכא

סגולה ליראת שמים

כבר הבאנו לעיל שהרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע אמר (זמירות שבת קדשך) כי אכילת "בשר" ודגים ויין בכל השלש סעודות של שבת מסוגל ליראת שמים.

▽ ▽ ▽

האוצר י"ד החיים (אות תת"ר מ"ה) הביא בשם ליקוטי ישר מתלמיד מהרי"ו זצ"ל שמהרי"ו הקפיד שבשבת ויו"ט יהיה על שלחנו חריין ואמר שזה כמו שלמים שהיה הכהנים צריכין לאכול בחרדל.

וכן הקפיד כ"ק מרן מהר"א זי"ע לאכול בשר עם חריין או אוגערקעס ואמר שיש למנהג הזה מקור גדול כי כל אכילת שבת קודש מרומזת נגד עבודת המקדש ובשר הקודש אכלו הכהנים עם חרדל כי נמשחו לגדולה דרך המלאכים לאכלו כן.

וסיפר כ"ק מרן רבינו שליט"א (שב"ק ויגש ס"ב תשל"ז) שהגה"ק הערוגת הבשם זי"ע היה פעם בבעלזא אצל כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע עם כמה מתלמידיו, ובסעודת היום שכחו להכניס את הבשר ביחד על הלפתן, ורגז על זה מרן זי"ע במאד, והבחורים תלמידי הערוגת הבשם שעמדו אחורי כסא מרן זי"ע תמהו וחשבו שאצל רבם לא היה קורה דבר כזה, שיתרגז על שלא הביאו לפני איזה דבר אכילה, הסתובב מרן זי"ע ואמר "הונגערישע בחורים" הנה הרמב"ם כותב שהכהנים אכלו צלי על חרדל.

▽ ▽ ▽

כבד

יש נוהגים לאכול כבד בליל שב"ק, ויש סמך לזה בגמ' (מס' חולין קי"א ע"א) רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר רב נחמן, אייתי לקמיה תלת סאוי טחאי, אמר להו מי הוה ידעיתו דאתינא, אמרו ליה מי עדיפת לן מינה דכתיב וקראת לשבת עונג, אדהכי אשכח ההוא כבדא ופירש"י שם דיום השבת היה.

מז

אי' בשם צדיקים דכבד בגימ' כ"ו כשם הוי"ה. ומסופר (בזמירות לעטר פתורא) שפע"א לא היה אצל הרה"ק רבי יקותיאל יהודה משינאווא זי"ע כבד בליל שב"ק, נענה הרה"ק זי"ע ואמר שהלא כעת אין השם שלם לכן נכון לומר י- רבון, וכן עשה.

צימע'ס

המנהג לאכול בליל שבת קודש כמה מיני לפתן (צימע"ס). הגה"ק מקאמרנא זי"ע כותב בשלחן הטהור (סי' רמ"ב ס"ב) אם הוא ביכולתו יעשה עשר תבשילים בליל שב"ק לכבוד הכלה הכלולה מעשר ולפחות לא יפחות מב' תבשילין תבשיל אחד יותר מימי החול דהיינו יאה"ך עם בשר ותבשיל צימע"ס.

הרה"ק מצאנו ומשינאווא זי"ע (זמירת לעטר פתורא עמ' מ"ב) נהגו לאכול ארבעה מיני צימעס בסדר הזה: פערפיל, גזרים (מייערען), פירות מבושלים (בימות החורף עד שבועות שזיפים (פלוימען) ובקיץ אגסים מבושלים (בארען), ובאין אגסים אכלו תפוחים מבושלים), ולבסוף כבד.

ונתנו רמז ע"ז ע"פ הפייט שאומרים בפסח שמסיימים בו "פסח מצרים פסח לעתיד", והיינו פ' מ' פ' ל', ומסמן הד' צימעס'ן פ'ערפיל מ'ייערען פ'לוימען ל'עבער.

ובדז'יקוב היו אוכלין שני מיני צימעס, פערפיל, ורוז'ינער צימע"ס (והוא עשוי מרייז ועוד דברים).

הגיד לי דודי הגה"ח רבי מרדכי צבי פאללמאן שליט"א ששמע מכ"ק האדמו"ר מבאבוב זצ"ל שאמר שאכילת מייערען צימעס ופערפל צימעס הוא כנגד שם הוי"ה באותיות א"ת ב"ש,

סעודתא פרק ד' - צימע'ס דמלכא

דמייערען צימעס הוא ר"ת מ"צ שהוא י'-ה', ופערפל צימעס ר"ת פ"צ שהוא ו'-ה', וע"כ יאכל קודם המייערען ואח"כ הפערפל.

השם "צימע'ס"

בספר מטעמים (עמ' קצ"ב) כותב טעם למה נקרא בשם "צימות" לפי שצומות הוא לשון התקשרות וחיבור כמו צומות הגידין, ולרמז שעכשיו שקידש היום נתחברו ונתקשרו השלשה קשרים הקב"ה, השבת, וישראל, כדכתיב (שמות לא, יז) ביני ובין בני ישראל.

מאכל שבת

מסופר (מנהגי חת"ס בהערות בסוה"ס) שפע"א ביקר הגה"ק החתם סופר זי"ע אצל הגאון רבי צבי הירש הלר זצ"ל בעל טיב גיטין, חוגתו הרבנית ע"ה הכינה מטעמים לכבוד החת"ס, בין המאכלים הכינה מאכל צימע"ס, וכאשר הגישה לפניו אמר שהוא מאכל שבת, "ומאכל שבת עסט מען ניקסט אינדערוואכען", והשיבה הרבנית בחכמה כי בהיות שזכו לאורח גדול כזה הרי אצלם עתה בחינת שב"ק, והחת"ס נהנה מאוד מתשובתה והפטיר שזה פעם ראשון שנצחתו אשה ואכל מהמאכל ההוא. (כידוע שהחת"ס זי"ע נשא אח"כ אלמנת הגאון הטיב גיטין זצ"ל).

"פערפיל"

רבינו הבעש"ט הק' זי"ע אמר (אמרי פנחס) שאוכלין פערפיל ע"ד כל שומר שבת מחללו, מחול לו זהו פארפאלין. ולכן היו צדיקים קוראים את הפערפיל "בעל שם'ס צימע'ס".

סעודתא פרק ד' - צימע'ס דמלכא

והרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע הוסיף שהוא רמז להסתפקות שדי לו במעט כמו מהרבה זוחו "פאר פיל"

▽

זכר למקדש

סיפר הגה"צ רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל שפע"א בא בתו של רבו הגה"ק המהר"ם שי"ק זי"ע לאביה על שב"ק ואמרה לו שאינה אוכל פערפל בליל שב"ק, הקפיד עליה אביה ואמר לה שמאכל פערפיל הוא מאכל קדמונים שאכלו בשבת ועשו אותו זכר לביהמ"ק ראשון שעמד ת"י שנים ע"כ אכלו, שפערוויל נוטריקין עם הז' אותיות ת"ט ועם הכולל הוא ת"י סכום השנים שעמד הבית המקדש הראשון.

▽

פערפיל חם ומרובע

הגיד כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שכ"ק מרן מהרי"ד זי"ע אמר בשם הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע דאכילת פערפיל בשבת קודש הוא כנגד לחם הפנים, ולכן צריך שיהיה מרובע כלחם הפנים, וכן צריך שיהיה חם כלחם הפנים שעדיין היה חם כשאכלום כאמרם ז"ל (יומא כא.).

וכ"ק מרן מהרי"ד זי"ע היה אומר (מובא בבית נאמן בישראל ח"א עמ' רכ"ח) "א יוד איז מחוייב צו גיין א תחום שבת צו האבען פערפל, און פערפיל איז נאר אז די פארע גייט פון דעם".

ובענין מה שצריך להיות ההבל עולה ממנו אמר כ"ק מרן מהר"ש זי"ע לפי דברי הרה"ק מלובלין זי"ע הנ"ל שהבעש"ט הק' זי"ע תיקן פערפיל זכר ללחם הפנים שהיה במקדש ובלחם הפנים מצינו בחגיגה (דף כו:) שהיו מגביהין את השלחן ומראין את הלחם שבו לעולי רגלים שהיה חם בשעת סילוקו כשעת סידורו ואמרים להם ראו חיבתכם לפני המקום. ולכאורה קשה האידך אפשר להראות על הלחם שהוא חם הלא החמימות הוא דבר שאינו נרגש בחוש

נא

סעודתא פרק ד' - צימע'ס דמלכא

הראות כ"א במשמוש היד, אלא ע"כ לומר שהי' עולה מן הלחם הבל וקיטור מחמת חומו, וזה הי' נראה לעין כל ומעתה לכך הקפיד הרה"ק מלובלין זי"ע גם בפערפיל שהוא זכר ללחם הפנים שיהא חם כ"כ עד שיהא ההבל עולה ממנו.

▽ ▽ ▽

סיפר הרה"ק מנאסאד זי"ע (מובא בהקדמת הספר תורת א"ש) שאצל הרה"ק מצאנו זי"ע היה המייער"ן המאכל החשוב ביותר ממאכלי שבת קודש.

▽ ▽ ▽

"תפוחים"

היו צדיקים שאכלו בליל שב"ק תפוחים והרה"ק רבי משולם פייש מטאהש אמר (זמירות שבת קדש) שבא לרמז כי הוא סעודת חקל "תפוחין" קדישין, והוא זי"ע מסר נפשו על זה, כי לא תמיד היה להשיג תפוחים, אבל הוא נהג כן בין בקיץ ובין בחורף.

ובכף החיים (סי' ר"ן אות ז') מביא בשם רוח חיים ח"ל טוב לאכול תפוח בליל שבת כמו שכתב המקובלים וכו', ובענין לקיחת התפוחים יש להשתדל הרבה כדי להיות מוכן על שולחנו תפוחים, ובפרט בסעודת הלילה, שרומזת לבחינת המלכות הנקראת חקל תפוחים קדישין כידוע עכ"ל.

▽

מסונל לפתסה

הרה"ק רבי יצחק מאיר מגור זי"ע אמר (שפתי צדיקים - כתבי חד"צ גלאזר ז"ל - עמ' עו) שיש לו קבלה מהרה"ק המגיד מקחניץ זי"ע שאם אדם אוכל בסעודת ליל שבת תפוחים, מובטח שיהיה לו פרנסה בשבוע הבא.

▽

נג

וכן הוא סגולה לבנים כמו שמסופר (זמירות שבת קדשך) שהרה"ק רבי אלימלך מטאהש זי"ע נתן פעם תפוח בליל שבת לאחד שהיה צריך להוושע בבנים, ואמר לו שיאכלנו עם הזרעים (קערלעך) שבתוכם, ונושע.

▽

חגלון פרתגמין ותימרון חידושא

בדרכי חיים (עמ' קל"א) מובא שפעם ישב הרה"ק רבי שלו' מקמינקא זי"ע אצל שלחנו הטהור של הרה"ק מצאנו זי"ע ואמר לו הרה"ק מצאנו זי"ע שיאמר איזה ד"ת, והשיב, שאין לו מה לומר, נתן לו הרה"ק מצאנו זי"ע תפוח ואמר לו בדרך צחות ש"תפוח" הוא ר"ת ת'גלון פ'תגמין ותימרון ח'ידושא, ע"כ יאכל התפוח ויוכל לומר תורה.

▽

"כרוב (קרוי"ם)"

הרמ"א (סי' רמ"ב) כתב שבקצת מקומות נהגו לאכול מולייתא שקורין פשטידא וכו' ובדרכי משה כתב שפשטידא היינו מכוסה למעלה ולמטה ובשר בתוכו. וזה כעין הכרוב ממולא שהוא מכוסה למעלה ולמטה ובשר בתוכו.

וכן נהגו הרה"ק החקל יצחק מספינקא זי"ע הי"ד, הרה"ק מרופשיץ זי"ע, הרה"ק מצאנו זי"ע, הגה"ק הקול ארי' מבארגסאז זי"ע, הרה"ק מנאסאד זי"ע, ועוד צדיקים, לאכול כרוב בליל שב"ק.

וכן מצינו סמך שהי' כן מנהגו של בעל תרומת הדשן שמובא בלקט יושר (ריש הל' שבת) שהיו מבשלין עשב לבן לש"ק, ובהלכות ר"ה כתב שעשב לבן הוא מאכל קרויט, הרי שהיה אוכל קרוי"ט לכבוד שבת קודש.

סעודתא פרק ד' - צימע'ס **דמלכא**
הגיד הגה"צ מלינז שליט"א (מובא בזמירות שבת שבתון) שפעם אמר הגה"ק החקל יצחק
מספינקא זי"ע שכרוב ר"ת כ'סא ר'חמים ו'מתנהג בח'סידות.

בספר גדולת יהושע (ח"א עמ' מ"ד) מובא שחרה"ק מנאסאד זי"ע אמר בשם הרה"ק מרופשיץ
זי"ע שקרויט הוא מאכל תלמידי חכמים, והא ראי', אז איך טייל קרויט פאר תלמידי חכמים.

נה

סעודתא פרק ה' - דגים בסעודת היום **דמלכא**

אכילת דגים בסעודת היום

השל"ה הק' וכן המגן אברהם (סי' רמ"ב) בשם התיקוני זוהר מביאים שיאכל בכל סעודה מג'
סעודות שב"ק מאכל דגים, וכ"כ בלקט יושר מנהגי התרומת הדשן (הל' שבת דף נ"ב) דיש לו
טעם בקבלה.

אמנם המהרש"ל (ביש"ש מס' גיטין מובא בשע"ת סי' רע"א) כתב בזה"ל "אני קורא תגר על בני עמי
זרע קודש שומרי שבת שאינם נוהרים בזה, ויהי' נקל בעיניהם להשוות סעודת בוקר לסעודת
ערב אלא מוסיפין בסעודה בליל שבת במיני תבשילין מסעודת בוקר ואוכלין בליל שבת דגים
טובים שהוא עיקר הסעודות בענין הכיבוד ובבוקר בסעודת שחרית נמי, מ"מ השוו הסעודות
ואנו צריכין לכבד השבת בבוקר ביותר משום כבוד יום עיקר, ומיום עמדי על דעתי זאת גדרתי
בעצמי שלא לאכול דגים בליל שבת שהוא דבר חשוב ואוכל אני אותם בבוקר, ואז אפי' יעשו
בליל שבת כמה מעדנים לא ישוו לסעודת שחרית שיש בו דגים".

אבל בתורת חיים (מהגאון רבי יעקב של' סופר זצ"ל, סי' רמ"ב סק"א) הוכיח דלפי טעם המט"מ (הובא
לעיל) שאכילת הדגים בשבת דוגמת לעת"ל שיאכלו הצדיקים מליתן וכן מה שעושין זכר למן
באכילת פשטיד"א כתב הטעם בתו"ש בשם התו"ח (הובא לקמן) שהוא ג"כ דוגמת לעת"ל
שיאכלו הצדיקים מן הרקיע הנקרא שחקים שבו שוחקת מן לצדיקים, ופשטיד"א מצינו
שאוכלים אותה "בליל שבת", כמש"כ הרמ"א (עי' לקמן) א"כ משמע דגם דגים צריכים לאכלם
בליל שבת לעשות זכירה בהתחלת השבת דוגמת השבת לעת"ל כמו שעושין בפשטיד"א שהוא
זכר למן, וסיים שם "ופוק חזי מה עמא דבר שעיקר אכילת דגים בליל שבת".

סעודתא פרק ה' - דגים בסעודת היום דמלכא

ראיה נפלאה לזה הביא הגה"ק רבי יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן זצ"ל אב"ד לבוב (דברי שאול חי' אגדות שבת קי"ט) מדברי הגמרא א"ל בני ר"פ לר"פ כגון אנן דשכיח לן בישראל וחמרא כל יומא במאי נשנייה א"ל אי רגילותו לאקדומי אחרוה ופירש"י אי רגילותו לאקדומי סעודתכם בבוקר, אחרוה, והוא תימה ל"ל פירש רש"י גם על סעודת לילה, אלא דמכאן מוכח דלא כהרש"ל רק דעיקר אכילת דגים הוא בלילה, דהרי באמת קשה מאי פריך במה נשנייה והא אמרו במה מענגו בדגים גדולים שודאי היו חשובין בעיניהם ולמה לא שנייה בזה וחרי אמרו דבכל יום שכיח בשרא וחמרא אבל דגים לא חשיב וא"כ יש להם לשנות בדגים, וע"כ "דהדגים היו אוכלים בלילה", וא"כ שוב ביום אף דאכלו דגים גדולים משל לילה מ"מ לא ניכר כ"כ השבת בבוקר שהדגים כבר אכלו גם בלילה וא"ל בשביל שהקדימו דו"ק.

וכן אמר הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע שבסעודת היום אין צריכין לאכול דגים, אמנם היה מטביל החלה ברוטב דגים, ואמר שעושה כן משום שקשה לו לאכול הכזית בלי זה, (אבל מובא בלעטר פתורא עמ' ע"ט שהוא בעצמו אכן היה אוכל אבל להמסובים לא נתנו).

וסיפר הרה"ק משינאווא זי"ע שגם אביו הרה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע לא אכל בתחילה, רק אח"כ כשבאו רביים מפולין אליו ומפני כבודם נתנו לפניהם דגים כמנהגם, התחיל גם אביו הק' לאכול.

אבל בנו הרה"ק רבי שמחה ישכר בער מצעשינוב זי"ע נהג לאכול כמנהג חותנו כ"ק מרן מהר"י זי"ע, ואמר אם ידעתי את הטעם למה אין אוכלים לא הייתי אוכל, ופעם שאלתי את אבי - הוא הרה"ק משינאווא זי"ע את הטעם, והשיב לי שהוא מאותו טעם שאין אוכלין בשר בסעודה שלישית, וכיון שגם מזה לא ידעתי את הטעם, על כן הנני אוכל.

נז

סעודתא פרק ה' - דגים בסעודת היום דמלכא

לעומת זאת מביא הגה"ק מקומרנא זצ"ל מנהג להיפך (בשלה"ט סי' רמ"ב), וכ"כ בערוך השלחן (סי' רע"א ס"ט) שיש נוהגים שאין אוכלים דגים בסעודת היום, וכתבו דאין טעם בדבר כלל, ונמשך זה ממדינות שאוכלין דגים חמין דוקא ובבוקר א"א לעשות חמין ודגים קרים צער היא להם ע"כ נמנעו מלאכול דגים ביום, אבל במדינות אלו ל"ש טעם זה שעיקר הנאת אכילת דגים כשהם קרים.

ובזר זהב (בשלה"ט אות ה') כתב ויש טעם בדבר כי לא מצינו בקרא בסעודת שלמה ואברהם וכיוצא שיהי' דגים, ומי שמכוין לעונג שבת ואוכל תבוא עליו מאה ברכות, וכתב שם טעם פנימי ע"ד הסוד.

מנהג שונה היה להרה"ק רבי ישעי' נפתלי הירץ מדינוב זי"ע בענין אכילת דגים בסעודת היום שהיה אוכלם קודם הסעודה לאחר קידוש, וטעמו ונימוקו עמו שמהדרים כ"כ אחר דגים על שב"ק והוא ענין גדול כ"כ, ועכ"ז אין מברכין עליהם מעולם כיון שהם דברים הבאים בתוך הסעודה ואוכלים אותם באמצע ואין צריך ברכה, על כן אכל אותם אחר קידוש בשחרית כדי שיברך עליהם שהכל.

וכן נהגו רבותינו הקדושים מבעלזא זי"ע, (וכ"ק מרן מהר"א זי"ע נהג כן עד שבא לארה"ק ת"י).

▽ ▽ ▽

ביצים ובצלים

"ביצים"

הטעם לאכילת ביצים מובא בתוספות שבת (א"א סי' ר"ץ סק"א) בשם בשם שכנה"ג וכן בכף החיים (אות י"ב) משום אבלו של משה רבינו ע"ה שמת בשבת. אמנם ביפה ללב כתב דהטעם אינו משום אבלו של משה דא"כ היו צריכים לאכלו בסעודה ג' דאז נסתלק משרע"ה, אלא הטעם הוא משום עונג שבת. אבל בליקוטי מהרי"ח (דף ע' ע"ב) כותב ואפשר משום דיש שאין אוכלים בסעודה ג' רק קינוח סעודה מחמת חלשת מזגם, לכן אין אוכלים ביצים אז דהוא מאכל קשה, אבל באמת צריכים לאכלו בס"ג משום אבלו של משה כנ"ל.

▽

לקלוף בעצמו

הגיד הגה"ק מצאנו - קלויזנבורג זי"ע (בדרוש לל"ג בעומר תשל"ו) שזקינו הרה"ק מצאנו זי"ע היה נוהג לקלוף את הביצה בעצמו, ואמר הגה"ק מקלויזנבורג זי"ע שאפש"ל הטעם ע"ז דמשום חומר הענין של הביצים בצל דשום קלוף שעבר עליהם הלילה לא רצה לסמוך על ב"ב ושהרי חמורא סכנתא מאיסורא, ואף על רוב וספק ספיקא לא סמכינן כמבואר בפוסקים, ובפרט שיש צד סברא להקל לצורך סעודת שבת מצד שומר מצוה לא ידע דבר רע, וחשש שיסמכו על זה להשתמש במה שקלפו אתמול, ולכן היה זהיר לקלוף בעצמו.

▽

נט

ד' חתיכות

הרה"ק רבי יהוסף מקאסאן זי"ע וכן הרה"ק רבי ישראל מוויזניץ זי"ע נהגו לחתוך את הביצה לד' חתיכות. והרה"ק מקאסאן זי"ע (בני שלשים) אמר רמז ויחוד לזה דארבעה פעמים ביצה בגימטריא שם חת"ך שהוא שם של פרנסה.

▽

שוד מעמים

בספר קדושת נפתלי (ח"ב עמ' ר"מ) מובא רמז מה שאוכלים ביצים בשב"ק, כי ביצים נוטריקין מ'קורה י'שראל מ'ושיע ב'עת צ'רה.

ובדמשק אליעזר (דף קכ"ח) מובא עוד טעם לפי שהביצה הוא דבר הנולד וגם מוליד, וכן שב"ק משפיע שפע וברכה לכל ימי השבוע הבאה וגם מקבלת השפעה מערב שבת.

▽

"בצלים"

אי' בכתבי הרה"ק מזמיגראד זי"ע (מובא בנזר הקדש עמ' ק"ל ובאוהב שלום) שהרה"ק רבי שלו' מקאמינקא זי"ע לא אכל בשום פעם בצלים ואפי' בשב"ק חוץ אם היו מבושלים, ואמר משום שהבצלים המה כולו קליפות ואין בהם שום תוך, ובמקום בצלים היה אוכל בכל שבת בארשט. ופע"א כשהיה הרה"ק מקאמינקא זי"ע בבעלזא אצל כ"ק מרן מהר"ש זי"ע שאל אותו מרן זי"ע למה הוא אינו אוכל בצלים, אמר למרן זי"ע שלדעתו אין זה מאכל אלא קליפות זו ע"ג זו, אמר לו מרן זי"ע הלא בצל במספר קטן הוא בגימטריא שני פעמים שבעה כנגד שבת קדש, השיב לו הרה"ק מקאמינקא זי"ע אם חושבים גם מה שעולה כמה פעמים ז' הרי יכולני לאכול מין מאכל אמיתי כי תיבת "מאכל" עולה י"ג פעמים ז', ולמה לי לאכול בצל

סעודתא פרק ו' - ביצים ובצלים דמלכא

העולה רק ב"פ ז' וכשלעצמו אין לו חשיבת מאכל, וכן "בארשט" עולה במספר קטן י"ז ותיבת "שבעה" עולה ג"כ במספר קטן י"ז.

אמנם כל הצדיקים אכן נהגו לאכול בצל בשב"ק והרה"ק רבי דוד צבי שלמה מלעלוב זי"ע (ליקוטי דברי דוד) אמר דשבת ר"ת ש'בת ב'צלים ת'אכל ואם כי בכל ימות החול סלדה נפשו מבצל, ובשם צדיקים היה אומר כי "אלמלא מתפרנסים בני הכפרים מבצל היינו מבטלים גידול בצל ומעבירים אותו מן העולם" שונה בשבת טעמו.

▽

להשלים כל המעמים

בספר גאולת ישראל (הר"ד בטעמי המנהגים אות שס"ח) כתב טעם על מנהג ישראל שנוהגין לאכול בשבת בצלים ושומים, כי הנה חייב אדם לענג את השבת קודש בכל מיני תענוגים שישנו בעולם, וכמש"ה וקראת לשבת עונג, דהיינו שצריך לאכול את כל מיני מאכלים שישנן בעולם ואז הוי בכלל מענג את השבת בשלמות, ולשתות את כל מיני משקאות טובות שישנן בעולם, שלא ימצא עוד בעולם שום תענוג ושום הנאה שלא יהנה ממנו בשבת קודש, רק שא"א לקיים להשיג שיהיה לו כל מיני מאכלים ומשקאות שישנן ונמצאים בעולם עד גדר שלא ימצא עוד שום מאכל ומשקה שלא היה לו, אמנם האמת הוא שבתבשילי שבת שמכינים על שבת יש בהם טעם מן, והנה המן היה כולל כל הטעמים שבעולם, ונמצא יוצא אדם ידי חובתו בתבשילי שבת על כל מיני מאכלים ומשקאות שישנן בעולם, והנה זאת ידוע שהמן היה כולל כל הטעמים שבעולם, רק טעם שומים ובצלים לא היה במן, כדי שלא יזיק למעוברת, כידוע, וע"כ צריך לאכול שומים ובצלים בשבת כדי להשלים עונג שבת בכל מיני מטעמים שבעולם.

▽

סא

סעודתא פרק ו' - ביצים ובצלים דמלכא

הקב"ה יפרע חובו

ועוד טעם מובא (אמרי צבי עמ' ל"ה) בשם הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע וכן זה מובא (עטרת בני שלשים) בשם הרה"ק רבי חיים שלמה מקאסאן זי"ע, דהנה הקב"ה אמר על הוצאות שבת (ביצה ט"ו ע"ב) לוח עלי והאמינו לי ואני פורע, ובצלים הוא בלשון אשכנז באצליו, כלומר פריעת חוב, שהקב"ה יפרע חובו לכלל ישראל לכבוד סעודת שבת קודש.

▽

בצלים - ציבל"ש

ובספר ברכת אבות כתב בשם הרה"ק רבי אברהם מסטרעטין זי"ע שבצלים נקרא בל"א ציבל"ש שהוא ר"ת י'נחני ב'מעגלי צ'דק ל'מען ש'מו.

▽

צלא דמהימנותא

הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע אמר (אמרי פנחס אות ל"א) דבצל רמז "בצלא" דמהימנותא, ובשבת סוכת שלום עלינו פורס וכו' כדאי בזוה"ק והוא צלא דמהימנותא כדה"כ בצל ש-די יתלונן.

▽

השבת ממתיק התבלין

מרגלא בפומיה דהרה"ק רבי משלום פייבוש מזבאריז'א זי"ע (יושר דברי אמת החדש עמ' קפ"ו) דשבת ר"ת ש'בת ב'צלים ת'אכל, והכוונה דידוע דשבת נקרא תבלין (שבת קי"ט) ומדרך הטבע תבלין לבדן אינם ראויים לאכילה רק שמתקן התבשיל, והשבת יש בכוחו ובסגולתו להמתיק כל התבלין שיהיו ראויים לבדן, וזהו שבת בצלים תאכל.

▽

עד טעם לאכילת בצלים בשב"ק כתב הגה"ק רבי שלמה זלמן משימלויא זי"ע (טיול בפדס ח"ב אות ש' סי' ט"ז) עפ"י מה שכתוב בהספה"ק תולדות יעקב יוסף (ריש פרשת במדבר) בשם הבעש"ט הק' זי"ע שצריך האדם לייחד המעשה עם המחשבה דהיינו שיעשה כל מעשה במחשבה זכה וטהורה וזהו יחד גמור כי המחשבה הוא הוי"ה והמעשה הוא אדנ"י, ומייחד בזה ב' השמות, וכתב שם דהמחשבה נקרא אין והמעשה נקרא אני וע"כ כשמחבר המעשה עם המחשבה הוא מחבר אין עם אני וז"ש הלל (אבות פ"א מ"ד) אם אין אני לי, אם אין אני מיחד אין עם אני אז, מי לי, מי דומה לי, א"נ מי יכול לעשות לי דבר להרע ע"ש. והנה ש"ק הוא יום היחד ע"כ צריך לייחד ולחבר אין עם אני, ולכן אוכלין בצל שהוא עולה במספר קכ"ב כמספר אי"ן אנ"י, ונרמז בבצל היחד.

מסוגל לדפואה

הרה"ק רבי יצחק מנעשכ"ז זי"ע (זכרון טוב ה' ע"ב) סיפר לפני צדיקי הדור בשם הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע הי"ד, אשר בלב האדם יכול להתהוות מיחוש צמיחת עצם, וזה מתרפא על ידי מאכל בצלים בסעודת שבת קודש.

חשיבותה

ובגדל חשיבות הבצלים אצל הצדיקים יש לספר מה שמובא בזמירות מחזיץ שדרכו של הרה"ק רבי יחזקאל מקחמיר זי"ע היתה שקודם סעודת יום שבת קודש היה מסתגר בחדרו המיוחד לו ולא הורשה אף איש להיות עמו, ואפי' את חור המנעול שבדלת כיסה אז. פע"א שבת הרה"ק רבי חיים שמואל מחנטשין זי"ע אצל הרה"ק מקחמיר זי"ע וקרבו הצדיק בחיבה

יתירה והכניסו אז לחדרו קודם סעודת היום ואמר לו תורה. ומפי הרה"ק מחנטשין זי"ע נודע שהרה"ק מקחמיר זי"ע היה בולל באותה שעה הבצל עם השמן בעצמו, ונסתר מאין.

"מאכל ביצים ובצלים"

טעם שמערבים את הביצים ובצלים ביחד מתאמרא בשם הרה"ק רבי מאיר מפרימשלאן זי"ע בדרך צחות, דהנה על הוצאות שב"ק אמר הקב"ה לוו עלי ואני פורע, ולכן יש לכל אדם לתבוע מהשי"ת מה שהוציא לצורך שבת כדי להראות שאנו מאמינים בזה, ולכן אוכלים "ביצים" שבלשון אשכנז הוא לשון בקשה "בעטץ איהם", שהיינו שמזכירים את האדם שיבקש מהשי"ת, "בצלים" בלשון אשכנז "באצאלען" דהיינו שישלם לנו הוצאות השבת.

מרמז על חוץ למבט

והרה"ק רבי שלו' משאץ זי"ע (אור גנוז מאמר כ"ח) הגיד עוד טעם על מה שאוכלים בצים עם בצלים ושומן משובח בראש המאכלים, כי זה ידוע ששבתאי שולט בש"ק וטבעו הוא מרה שחורה ומלבושים בזוים וצום ועינוי, והשי"ת שהגביע אותנו למעלה מהטבע נתן לנו את השבת ק' בהיפך לשמחה וששון ולמאכלים משובחים, לכן אוכלים בראש המאכלים בצלים שתמונתם כהגלגלים, ר"ל שהמה שורש הטבע וביצה שתמונתה ככדור הארץ (כידוע בתכונה שהארץ אינה כדור עגול רק כביצה באורך) וגם הוא טבעיות ואנחנו אוכלים אדרבא מאכלים ההמרה שהם משובחים אצלנו, לרמז שאין אנחנו נתונים תחת הטבע ח"ו רק תחת השגחת השי"ת לעד ולעלמי עולמים אכי"ר.

סעודתא פרק ו' - ביצים ובצלים דמלכא

מרמו על שם הוי"ה

והגה"ק רבי שלמה זלמן משימלוא זי"ע כותב בטיול בפרדס (ח"ב אות ש' סי' ט"ז) מה שנוהגים לחתוך ולאכול בצל עם ביצה ביחד בש"ק יש רמז בו כי בצל עם הכולל עולה קכ"ג וביצה עם הכולל עולה ק"ח, ושניהם יחד עם הכולל עולה רל"ב כהשם הוי"ב"ה עם ד' מילואיו.

▽

חשיבותה

בימי הרה"ק רבי נפתלי צבי מרופשיץ זי"ע נתגלה איזה רבי וחששו עליו אם הוא מסיטרא דקדושה או לא, ושאלו על זה את הרה"ק זי"ע, ואמר שיביטו אחריו אם הוא קוצץ את הצרפניים לכבוד שב"ק, ואם הוא אוכל ביצים ובצלים בשב"ק, והביטו אחריו ומצאו שאינו עושה דברים הנ"ל.

▽

מאכל שבת

הרבה צדיקים נהגו לא לאכול ביצים ובצלים בימי החול וכמו שמסופר (זמירות לעטר פתורא) שפע"א כשהסיב הרה"ק רבי משה יצחק מפשעווארסק זי"ע בסעודת ראש חודש (אייר תשל"ג), ונתן על השלחן מאכל של ביצים ובצלים, סיפר שפעם בכניסו מאכל זה של ביצים ובצלים להרה"ק רבי שמחה ישכר בער מצעשינוב זי"ע ביום חל ונמנע ולא אכל ממנו, וסיפר שהרה"ק רבי משה מאוסטראה זי"ע שהיה דר בבראד פרס פעם מפה של שבת על השלחן באחד מימי החול והדליק נרות ולבש בגדי שבת, היתה שם תינוקת אחת מנכדיו ששאלה, סבא, הלא אין היום שבת השיב ליה ר' משה, דע כי עומד לבוא אורח גדול הוא הבעשטה"ק ולכבודו הכינורתי כל זאת, ובא הבעש"ט הק', ותינוקת ההוא עמדה מן הצד ואכלה ביצים ובצלים, עבר על ידה הבעש"ט הק' ואמר לה, "קינד לעבין מאכל זה אוכלים יהודים רק בשבת", וסיים

סה

סעודתא פרק ו' - ביצים ובצלים דמלכא

ע"ז הרה"ק רבי איציקל זי"ע שמאז ששמע זאת אינו אוכל ביצים ובצלים רק בשבת, אך הוסיף ואמר אולם הלא היום הוא ראש חודש.

▽

להכין הביצים ובצ' בעצמו

הרבה צדיקים וביניהם הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע והרה"ק מצאנז זי"ע נהגו להכין בעצמם המאכל ביצים ובצלים.

וסיפר הגה"ק מצאנז קלויזנבורג זי"ע (בדורש לל"ג בעומר תשל"ו) שפע"א כשאחז הרה"ק מצאנז זי"ע באמצע עשיית הביצים ובצלים קפצו ונפלו מן הקערה איזה חתיכות דקות, לקחם בנו הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע והחזירם לקערה, הבחין בכך אביו הק' ורמז לו בידיו בסימן של שאלה על מעשהו, נענה הרה"ק מגארליץ זי"ע ואמר "איברים שפקעו מעל המזבח מחזירין אותם", נענה לו אביו הרה"ק מצאנז זי"ע בראשו כאות הסכמה לדבריו.

ובענין זה מסופר (י"ג אורות עמ' שפג) שהגאון רבי יצחק אהרן איטינגא זצ"ל אב"ד לבוב היה פעם שתי שבתות אצל הרה"ק מצאנז זי"ע בקרעניץ וראה שהרה"ק זי"ע חותך ומכין בעצמו את הביצים והבצלים בשעת סעודת היום, ואמר לו הרה"ק מצאנז זי"ע "היות שהרבה שאלות קשורות בעשיית מאכל זה, א' שצריך להיות סמוך לסעודה, ב' להכניס השמן בתחלה ואחר כך המלח, ג' לחתוך חתיכות גדולות מבחול (עיין שו"ע או"ח סי' שכא סי"ב), על כן עושהו בעצמו", כששמע זאת.הגאון רבי יצחק אהרן זצ"ל, גמר בלבו שמהיום והלאה יכין גם הוא בעצמו את המאכל הזה. בשבת שלאחריו היה שם רב אחד מאונגארן, והרה"ק מצאנז זי"ע אמר לו שעושה מאכל זה בעצמו משום שהוא מפונק. כששמע רבי יצחק אהרן זצ"ל את הדברים, אמר "הוא גונב את דעתי (שאינו מגלה טעם האמיתי), לכן לא אעשה כמוהו".

סעודתא פרק ו' - ביצים ובצלים דמלכא

נ"א (רביה"ק מצאנו ח"א דף רכ"ג; תהלות חיים ד"ש): סיפר האדמו"ר מבאבוב זצ"ל פעם התארח הגאון רבי יצחק אהרן איטינגא זצ"ל בצאנו לשבת, ושאל את הרה"ק הדברי חיים זי"ע מדוע הוא חותך את הבצלים על השולחן, והשיב לו כי משום חשש מלאכת טוחן עדיף לעשות זאת סמוך לסעודה ממש. בהמשך הסעודה פנה רבינו לאחד החסידים, ואמר שהטעם שהוא חותך את הבצל בעצמו הוא משום ששבת הוא היום השביעי, ולכן אוכלים דג שעולה בגימטריא ז', וכן בשר ויין במספר קטן עולים בגימטריא ז', אך בצל עולה במספר קטן י"ד, וכשחותכין אותו הרי חציו בגימטריא ז'. חזר הרה"ק מצאנו זי"ע ואמר לאדם פשוט שהיה נוכח בשולחנו, כי בצל חתוך העומד זמן מה טעמו נפגם, ולכן הוא עושה זאת סמוך לאכילה ממש, כדי שהטעם לא יפגם. הגאון רבי יצחק אהרן זצ"ל אמר אז שכל הטעמים אינם נכונים, ואין בהם הטעם האמיתי לחיתוך הבצל, אלא יש בזה סוד עמוק עמוק מי ימצאנו.

נ"א (זמירות לעטר פתורא): הגה"צ מצעשינוב זי"ע כותב באגרת ששמע מהרה"ק רבי בן ציון מבאבוב זי"ע הי"ד שפע"א היה הרה"ק מצאנו זי"ע במקום מרפא על הקיץ (כמדומה לי שזה הי' בקרעניצא) והי' שם ג"כ הגאון רבי יצחק אהרן איטינגא זצ"ל מלבוב, והוא הי' רגיל לבוא לכל השולחנות שערך הרה"ק זי"ע. כשראה בסעודת הבוקר שהרה"ק זי"ע חותך בעצמו הבצלים וביצים שאלו, מדוע יטריח כבודו לעשות ולהתקין בעצמו את המאכל הזה, הלא זאת העבודה שייכת למשרתת? השיב לו הרה"ק זי"ע, הלא כבודו ידע שבאם חותכים הבצלים דק דק, ובפרט אם מקדימים לעשות ולהכין אותם הרבה זמן לפני הסעודה יש בזה חשש של איסור טוחן (על א"ח סימן שכ"א סעי' י"ב) ובדבר שנוגע להלכה אין אני יכול לסמוך על המשרתת. בשבת הבא הי' שם איזה אורח חסיד בעל מדריגה וכאשר ראה החדשות שהרבי בעצמו מחתך הבצלים, שאלו ג"כ לפשר הדבר, ענה לו הרה"ק זי"ע: הנה שמע נא וראה, כי כל מאכלי שבת עולים לחשבון שבע, לאות כי הוא יום השביעי, והתחיל לפרט אותם, דג עולה ז', בשר מרק עולים במ"ק ז', ורק בצל עולה במ"ק י"ד, ולכן צריך לחתכו לשנים ולעשות

סעודתא פרק ו' - ביצים ובצלים דמלכא

ממנו שני פעמים ז', וא"כ המשיך - צריך אני לעשות הדבר בעצמי, כי כונה זו לא אוכל למסור לבית הנשים, האיש שמע וקיבל דבריו. בשבת השלישית הי' שם אורח בעל הבית פשוט, אשר שאל ג"כ להרה"ק זי"ע על אודות מנהגו לחתוך בעצמו הבצלים, דבר שאינו לפי כבודו, השיבו הרה"ק זי"ע ואמר: הלא הנך ידע שהמשרתת אינה יודעת לכוין בדיוק העת שאסעוד, כי אין לי זמן קבוע לזה, דפעמים הוא מוקדם ופעמים מאוחר, ולכן היא מכינה המאכלים הרבה זמן מוקדם, כדי שיהי' הכל מן המוכן, ובדאי ידע אתה ג"כ שאם חותכים בצלים זמן רב קודם האכילה, אזי א"א לאכלם אח"כ כי הם נהפכים למרים, ולכן הנני עושה אותם בעצמם בזמן הראוי. הגאון ר' יצחק אהרן זצ"ל הי' נוכח כל הג' שבתות בשעת עריכת השלחן, וכששמע מהרה"ק זי"ע התירוץ השלישי אמר, אכן נדע לי שאת הטעם האמיתי אינו מגלה הרב לשום איש, כי בפעם הראשון שאני הייתי השואל לסיבת הדבר, השיב לי הרב טעמו עפ"י ההלכה, וחשבתי שזהו באמת טעמו האמיתי, ובשבת השני' כאשר שאלו איזה חסיד לפשר הדבר והרב השיבו עפ"י רמז, חשבתי אז שאולי יש לו להרה"ק זי"ע טעם בנגלה וגם בנסתר, אכן עתה כששמעתי בשבת השלישית את הטעם שהשיב לבעל בית, שהסיבה הוא כי א"א לעשותם במוקדם כי מרים הם, נוכחתי לדעת שהטעם האמיתי שלו אינו מגלה לשום אדם, רק משיב לכל שואל כפי בחינתו. לי השיב ע"פ הלכה, לחסיד - ע"פ חסידות, ולבעל-בית השיב תירוץ פשוט ("א באלעבאטישן תירוץ").

וסיפר האדמו"ר מבאבוב זצ"ל (לעטר פתורא עמ' פ"א) שהרה"ח ר' שמואל הערבסט ז"ל היה פעם בבאבוב וראה את הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זי"ע עושה בעצמו את הביצים ובצלים בהתלהבות גדולה כאשר ראו עיניו אצל זקינו הרה"ק מצאנו זי"ע, העיר ר' שמואל ואמר, הלא שמעתי דמה שהרה"ק מצאנו זי"ע עשה הבצלים והביצים בעצמו אין בזה שום ענין נשגב, אלא טעמו פשוט משום שבצלים כשמונחים זמן רב מחותכים, נכנסת בהן מרירות וטעמם פג, והואיל שלהרה"ק זי"ע לא היה זמן קבוע מתי גמר תפלתו, לכן הכין הדברי חיים מאכל הלז

סעודתא פרק ו' - ביצים ובצלים דמלכא

בשעת הסעודה. ענה הרה"ק מבאבוב זי"ע ואמר, אם כדברך, א"כ תגד נא לי מדוע הקפיד זקיני לשים בתוכו שומן של תרנגולת דוקא, וקפידתו על זה היתה כה גדולה, עד שכאשר לא היה מצוי פעם שומן כזה בביתו, שלח לחפש אצל השכנים עד ששיגוהו. ועוד, לפי דברך למה היה לו לזקיני ענין שמדי שבת בשבתו היה כנרדם באמצע עשיית המאכל. אלא מי שידע סוד של הרש"י בפ' וישלח, אדם אומר לחבירו בלילה קרא התרנגול, וידע את הזוהר בפרשת בשלח, הוא מבין למה הכין זקיני הדברי חיים את הביצים והבצלים בעצמו, ולמה הקפיד לשים בו שומן של תרנגול, ולמה היה כנרדם באמצע.

סס

סעודתא פרק ז' - פצ'עי דמלכא

פצ'עי

נוהגים לאכול בסעודת היום של שב"ק מאכל הנעשה מרגלי בהמה או עוף וקורין אותו פצעי או גאלירעטא, ועושין אותו עם שומין וחומץ ונותנים לתוכה חלה יבש.

"חשיבותה"

מסופר (תורת אבות שבת אות צ"ט) שפע"א בסעודת שב"ק אחז הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע את הפצעי, ואמר, אף עשיר בעשרו ואף מלך במלכותו אין להם תענוג בזה שיש לי ממאכל זה לכבוד שבת, ואח"כ אמר יתכן שכל ירידתי לעוה"ז הוא כדי לאכול מאכל זה לכבוד שב"ק.

אמנם (בזמירות לעטר פתורא עמ' פ"א) מובא שהרה"ק משינאווא זי"ע לא הקפיד לאכול המאכל מרגלי - בהמה ואמר שאין מאכל זה שייך לסעודת שבת אלא הוא מאכל של גראפן (שרים ורחנים), כלומר מאכל חשוב, אך אם אתרמי שהכינו המאכל הלזו אכל אותו אחר מאכל הביצים ובצלים.

אבל כ"ק מרן מהר"א זי"ע היה אומר תמיד "פצעי איז א נגידישע מאכל" ואמר כ"ק הגה"צ מנאראל שליט"א לכ"ק מרן רבינו שליט"א שכוונתו היה שבאמת היה זה מאכל עניים, ועל כן קראוהו בלשון סגי נהור א נגידישע מאכל, וכ"ק מרן רבינו שליט"א הסכים לזה.

▽

מעמדה

יש הרבה טעמים למה אוכלים מאכל הנעשה מרגלים בשב"ק ואלו הם:

סעודתא

פרק ז' - פצ'עי

דמלכא

הרה"ק רבי לייבל אייגר מלובלין זי"ע כותב (בספרו תורת אמת - ר"ה תרמ"ב יוס א' בש"ק) שהוא על יסוד הפסוק וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם, שהוא ענין לנשא הרגלים להכניע כל החיצונים מההיפוך, וזה בכח קדושת סעודת שבת שהוא נחלת יעקב אבינו ע"ה כידוע, והוא אמר יעבור נא אדוני לפני עבדו ואני אתנהלה לעטי לרג"ל וגו' ולרג"ל הילדים עד אשר אבא אל אדוני שעירה, וידוע של ה' בדעתו כלל ללכת לשעיר, אך ברמז לזה על הישועה לדורות להכניע את ההיפך עד ועמדו רגליו ביום ההוא וגו' ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה.

התעלות המלכות

הרה"ק רבי יוסף מאיר מספינקא זי"ע כותב (אמרי יוסף פר' ויצא דף ק"נ ע"ב) וז"ל: ונ"ל השפל, דמשום זה אפשר מנהג של ישראל לאכול רגלי בהמה בשב"ק, כי סוד בהמ"ה דמלכות שם ב"ן בגימט' בהמ"ה, ולרמז זה אוכלין רגלים בשבת להורות דרגלי בהמה שהיא המלכות נתעלו בקדש.

קושטא קאי

הרה"ק מצאנז זי"ע אמר (מובא בטעמי המנהגים אות ש"ע בשם קדוש אחד) דידוע דשקר אין לו רגלים וקושטא קאי, ושבת הוא אמת, ע"כ אוכלים רגלים בשבת להראות כי שבת הוא אמת ויש לו רגלים. וכן מובא בספר תפארת אבות (עמ' רס"א) בשם הרה"ק רבי שלמה מלאנטשא זי"ע.

ובענין זה מובא בילקוט אברהם (או"ח סי' רפ"ט אות ס"ג) מנהג שראה אצל הרבה צדיקים וקדושים שמערבין עם הרגלים גם ראשי עופות או מן בהמות באותה סעודת שחרית לאכול גם שניהם, וכתב שם הטעם ע"ז עפ"י הנ"ל שאוכלים רגלים לרמז משום דשקר אין לו רגלים, אבל שבת הוא אמת וקושטא קאי ויש לו רגלים, ע"כ יש ג"כ לאכול ראש לרמז "ראש דברך

השבת כזעלה אפי' התחתונים

מסופר (בספר בשישים חכמה) שפ"א כשהיה הרה"ק יצחק מווארקא זי"ע בשפערב נדע לו בים ה' שלא יהיה שם גאלע בשבת, וציוה מיד לשלוח רץ לעירה הסמוכה כדי להביא רגלים לשבת, שאל הרה"ג האב"ד של שפערב מה הרעש, ואם לא יהי גאלע לשבת מה יקרה, השיבו הרה"ק זי"ע: השבת מעלה אפי' את ההתחתונים, אלו שהם בבחינת "רגלים".

וכמו"כ מסופר (שם) שפע"א שאל הרה"ק רבי פנחס מפילץ זי"ע את הרה"ק רבי אריה לייב מגור זי"ע מדוע אוכלים רגלים בשבת, אל הרה"ק מגור זי"ע, אמור אתה, א"ל הרה"ק ר' פינטשע זי"ע, כמדומה לי אם תשוב משבת רגליך, אמר הרה"ק מגור זי"ע מדוע לא, השבת מעלה את הרגלים, כי השבת מעלה אפי' התחתונים.

חצפי "לרגלא" דמשיחא

הרה"ק רבי אהרן לייב מנדבורנא זי"ע כתב (ביד אהרן - מובא בטעמי המנהגים אות שס"ט) טעם שאוכלין רגלים בשבת כי זאת ידוע לנו אשר בזמן הגלות נאמר רגלים יורדות מות כי שם שליטת החיצונים, אבל בזמן הגאולה יעלו אפי' בחינת הרגלים למעלה ולזה אמרו ז"ל ג"כ הלשון תצפי "לרגלא" דמשיחא, ושבת הוא מעין עוה"ב ולכך בשב"ק נעשה מאכל הנעשה מן הרגלים לרמז כי מחכים אנחנו שנזכה לעלות את בחינת הרגלים למעלה עד הראש ואז יאיר לנו השי"ת באור העליון מבחי' אור הראשון הנגנז.

סעודתא

פרק ז' - פצ'עי

דמלכא

אמת", ודובר שקרים לא יכון וגו'. וגם דהאותיות הבאים אחרי אותיות רא"ש הוא האותיות שב"ת.

הגה"ק רבי שלו' מקידנוב זי"ע בספרו משמרת שלום כתב שנהגו אבותיו הקדושים לחתוך רגלי הבהמה בערש"ק לכבוד שבת, והוא נתן טעם ע"ז דכיון שכעת אנו בעקבתא דמשיחא (שהוא בחי' הרגלים) ע"כ צריך לעסוק בתיקון הרגלים .

מרמו על הדיבור וההילוך בשבת

הרה"ק ר' משה יחיאל אלימלך מלברטוב זי"ע כתב בספרו וידבר משה (שבת) על המנהג שאוכלים רגל לשבת שהוא לרמז על קדושת הדיבור בשבת קודש שאחז"ל (שבת קי"ג:) שלא יהא דיבורו של שבת כדיבורו של חול, ומצינו (בראשית ג, י"ד) כי הסרת הרגלים אצל הנחש באה על עונש הדיבור, כי פתה את חוה בדבריו ולכן רגל רומז על הדיבור, וגם לרמז כמשאחז"ל (שם) לא יהי' הלוכו של שבת כהלוכו של חול, כי בשבת כתיב אל יצא איש ממקומו, ולזה אוכלים רגל שרומז על ההליכה.

לרמו שכל אחד ישיג קדושת שבת כפי שהוא

והרה"ק מלברטוב זי"ע ממשיך רמז הכתוב אל יצא איש ממקומו על ההליכה בעבודת השי"ת, כי בשבת אנו מצווים להתענג בש"ק במאכלים גסים וגשמיים לרמז כי כל אחד במקומו כפי שהוא ישיג קדושת שבת קודש, לזה המאכלים הגשמיים באים לרמז שזה מקומינו בעולם הזה הגשמי ושם צריך להשיג קדושת שבת, ושבת זמן האמת לזה כתיב אל יצא איש ממקומו כלומר רמז בזה שאל יכזב האדם במדרגתו ויחפץ בעבודת שאינם אליבא דאמת לו ובאמת רחוק הוא מכוונתו את ה' בכל מעשיו וזה העבודות לפוקה ולמכשול הוא לו כי מניח את העיקר ומתקדש ומתדבק בתפל ושוא והאמת יורד ארצה. וכמו שפירש בסה"ק תולדות יעקב יוסף (פר' מצורע) הרבה עשו כרשב"י ר"ל לא מצד בחינתן רק שרוצה לעשות כמו שעשו אחרים לכך לא עלתה בידם שנשאר קרח מכאן ומכאן כי מדרגתו אבד ומדרגת אחרים לא השיג, ע"כ ולרמז לזה אוכלין הרגל בשבת לרמז על הכתוב אל יצא ממקומו כי כל אחד

עג

תיקון מדת היסוד

מסופר שפע"א ישבו יחד הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזנסק זי"ע ואחיו הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפולי זי"ע בסעודת שב"ק ונתנו המאכל הרגלים ואמר הרה"ק הר"ר אלימלך זי"ע ו'אץ ב'רגלים ח'וטא, ר"ת חב"ו השם התיקון לקבץ נפזרים וללקט נפרדים לתיקון היסוד כנודע, והרה"ק הר"ר זושא זי"ע לקח מהמאכל וצווח אוי מי צריך לתיקון הלז יותר ממנו, כידוע דהר"ר זושא זי"ע ברוב ענוותנותו וצדקתו היה אומר על עצמו חטא שראה ברוה"ק על חבירו וכלל עצמו בתשובה ועי"ז נתעורר אותו אדם לתשובה שלימה. (עי' בספר זכותא דאברהם ח"ב שנדפס בס' שערי אריה (עמ' מ"ה) סיפור דברים באריכות בענין זה בין הר"א וחרר"ז).

ובספר מקוה ישראל (עמ' ע"ב) מובא שהרה"ק מצאנז זי"ע צוה לאכול בסעודת שחרית המאכל שעושים מרגלים שיש בזה תיקון לחטאת נעורים, וכן אמר הרה"ק מרופנריץ זי"ע (אור הנר)

▽

מסוגל לפרנסה

מתאמרא משמיה דהרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע דיש בזה גם ענין להמשיך השפעת פרנסה שתיבת פצעי נוטריקון עמך ישראל צריכין פרנסה

חמין

המנהג פשוט בכל תפוצות ישראל לאכול חמין בשבת קודש, וקוראים אותה "טשאלנט".

"מקור המנהג"

הנה מקור המנהג הלזו הוא מדברי רבי יהודה ב"ר ברזילי הברצלוני בספרו ספר העיתים (הל' ערבי שבתות), וכה כותב, הטמנת חמין תקנה גדולה הוא דתקינן רבנן משום עונג שבת, שהרי כל ימות החול אוכל אדם תבשיל מכל פנים חם, ובשבת תקנו חכמים להטמינו מבערב כדי שישתמר המאכל בחמימתו, ויהיה חם בשבת, ואיכא בהאי מילתא עונג שבת, ורוב מן החיצונים תלמידי בייתוס - יהי' אהליהם לנתוץ וירקבו עצמותם - אשר הטעו את כל הטועים והזונים אחריהם להטעותם שהחמין אסור בשבת, ותיפח עצמותיהם שהרי המאכל עצמו שיניח אדם מבערב ע"ג גחלים לא אסורוהו רבותינו אלא משום שמא יחתה בגחלים אבל איסור אין בו מן התורה, "והלכך כל שאינו אוכל חמין בשבת בר נידוי הוא ודרך מינות יש בו וצריך להפרישו מכלל ישראל".

ובעתים לבינה שם (אות קל"ב) ביאר את דבריו שידוע שנתפרצו אז הקראים בזמן הגאונים ע"י ענן ושאלו ובקשו להטעות מרבית המון אחריהם, והעלו רבים אחרי מנהגיהם בקצת חומרות מטופשות שאין להם שורש, ולנגד זה להקל בגופי תורה וראו הגאונים ז"ל בחכמת קדשם לתקן בכל מה שראו לעצור בעדם שלא ימשכו המון אחריהם להוציא מלבן של צדוקים.

וכן מובא המנהג הזה בדברי רבי זרחיה הלוי הבעל המאור (מסכת שבת ט"ז ע"ב מדפי הרי"ף) שכתב תקנת רבותינו לענג את השבת בחמין, "וכל מי שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין, ואם מת יתעסקו בו עממין, ולהזמין לבשל ולהטמין, ולענג את השבת ולהשמין,

עה

סעודתא פרק ח' - חמין דמלכא

הוא המאמין, וזוכה לקיץ הימין". יש מן החכמים אומרים על השמאל שהוא ימין אנו קורין עליהם מי יתן החרש תחרישין ותהי לכם לחכמה [הכוונה על הקראים הנ"ל].

וכן כותב הרמ"א (בסר"ס רנ"ז) בלשון אחר קצת "ומצוה להטמין לשבת כדי שיאכל חמין בשבת כי זה מכבוד ועונג שבת, וכל מי שאינו מאמין בדברי חכמים ואוסר אכילת חמין בשבת חיישינן שמא אפיקורס הוא".

אמנם הגה"צ רבי ישראל חיים פריעדמאן זצ"ל כותב ע"ז בספרו ליקוטי מהרי"ח (סדר סעודת שחרית בשבת) ואם כי בפשיטות כוונת הבעל המאור משום עונג שבת בכ"ז אם לא היה באכילת החמין בשבת איזה סוד וכוונה לא היה מרעיש כ"כ ע"ז.

בספר בית יהודא מובא שהרה"ק רבי יהודא מדזיקוב זי"ע היה נוהג לומר קודם כל כף וכף מהחמין "לכבוד שיטת בעל המאור".

▽

"סמך לחמין מן התורה"

הרה"ק ר' דוד צבי שלמה מלעלוב זי"ע (ליקוטי דברי דוד . אימרא זו מובא בליקוטי מהרי"ח בשם "אחד מהקדושים") מצא רמז לאכילת חמין בשבת מן התורה מפרשת שופטים (דברים יח, יח) דכתיב "חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות", ואונקלס תרגום: לבד ממטרתא דייתי בשבת, דכן אתקינן אבהתנא.

▽

כל מאכלי שבת חמין

סעודתא פרק ח' - חמין דמלכא

הרה"ק רבי שלמה ממונקאטש זי"ע סיפר ששמע מהרה"ק רבי אהרן מקראקא זי"ע שאביו הרה"ק המאור ושמשי"ע היה דרכו בקודש לומר תורה לפני המסובין בשעת הסעודה בין מאכל למאכל והיה נמשך בד"ת הרבה עד שנצטננו המאכלים אשר לפניהם וגילו לו אח"כ מן השמים שמקפידין עליו "יען כי עי"ז מניח להצטנן מאכלי שב"ק".

וכן משמע מדברי הרמ"א שכתב (בסו"ס ונ"ז) ומצוה להטמין בשבת כדי שיאכל חמין "כי זה מכבוד ועונג שבת" נמצא כי מצות עונג שבת הוא שמאכלי שבת יהיו חמין.

▽

זכר למן

עוד טעם לאכילת חמין מובא בס' מטעמים (שבת אות ע"ט) דכתיב בהמן (שמות ט"ז, כ"ד) וינוחו אותו עד הבוקר וגו' ולא הבאיש ורמה לא היתה בו, אף על פי שכל ימות החול כשהותירו ממנו עד הבוקר היה מרים תולעים ויבאש מחמת שומנו אבל קדושת יום השבת ברכו במן שלא הבאיש ולא נמס, אף על פי שבטבעו היה דבר הנמס מחום השמש, ועוד היה בו מטעמים מבושמים יותר מכל ימות החול, ועל כן אנו עושין זכר למן ולברכה הזאת, אנו מאמינים בני מאמינים מטמינים ג"כ מאכלים שמנים בתנור סגור וחתום ערך שמונה שעות ויותר שבדרך הטבע מאכל כזאת מתקלקל ומצטמק ורע לו ומזיק לאוכלו כסם המוות, אבל הניסיון הוכיח זה אלפים שנה שאנו בני ישראל אוכלים אותו בכל שבת ועוד לא נפגע אדם ממאכל זה, ואדרבה מצטמק ויפה לו ונותן חיות אל הגוף אל כל ימות החול, אך למי שאין מאמין בזה בוודאי המאכל הזה אל יזין אותו, כי כן הוא מדת כל התורה, למיימינים בה - סמא דחייא, ולמשמאילים בה - סמא דמותא, ורמז לזה מה שאנו קורין טשאהלינט, ראשי תיבות, טעם שבת הוא נותן טעם לשבח

עז

סעודתא פרק ח' - חמין דמלכא

▽

דומה ללחם הפנים

הרה"ק הבני יששכר זי"ע כותב בבני יששכר (מאמרי שבתות מאמר ג', אות י') דאפ"י מי שאינו יכול לאכול חמין בחול משום דמזיק לו בשבת א"צ לדאוג ע"ז כיון שהם נטמנים לשבת שורה בהם ברכה. ואפשר דזה ממה שאמרו חז"ל (יומא ל"ט.) שהיתה הברכה מצויה בלחם הפנים, וכל זמן שהיתה הברכה מצויה כל כהן שהגיע לו כפול היה שבע ומעודן, ואפשר שלמדו גזרה שוה לחם לחם (כידוע בדרשות דרבנן שעפ"י רוב דרשותיהם מקובלות בגזי"ש), כתיב בשבת (שמות טז, כב) לחם משנה, וכתיב בלחם הפנים (שמות כ"ה, ל) לחם פנים לפני תמיד, מה התם ברכה אף בלחם שבת ברכה.

▽

השם "פסאלענוס"

שם זה כבר נזכר באור זרוע (הלכות ער"ש) שקורא להחמין "צולנט".

וטעם שקורין אותה כן הוא על דרך רמז שהוא כמו "צלי - לך", שלן על האש מערב שבת.

עוד רמז מובא דהוא מלשון "שלק" שלקות שנתבשל ונצטמק יפה, ואיתא בשם צדיקים שהוא ר"ת ל'כבוד ש'בת ק'ודש

▽

חמימות החמין

הרה"ק רבי אהרן ישעי' מהאדאס זי"ע אחר מוסף ביום שבת כשבא לביתו היה רגיל לומר "החמימות של החמין ווענדט זיך מיט וואס פאר א ברען ס'איז געווען דער מוסף און די כתר".

עח

סעודתא פרק ח' - חמין דמלכא

ובנו הרה"ק רבי יחזקיהו מהאדאס זי"ע הסתגר פעם למשך ארבעים יום רצופים, ולא יצא לשום דבר, ואפי' לביהמ"ד לא יצא להתפלל רק שמע מחדרו, ויצא רק לשתי דברים, לתקן הנרות לכבוד שב"ק, ולאכילת הטשולנט, שחשש פן יתקרר בנתיים ולא יקיים תקנת הקדמונים כראוי וכן רגיל היה להקפיד בכל שבתות השנה שיהא חם מאוד בעת האכילה, ואם אירע פעם שפתחו בטעות החמין, עשה תיכף קידוש ואכלו,

▽ ▽ ▽

לחאבון

הרה"ק רבי אהרן ישעי' מהאדאס זי"ע היה אומר "מי שאכל הרבה חלה בסעודת שב"ק קודם הטשאלנט הוא זולל וסובא.

▽

אכילתה ביום

הרוקח מונה את "המאכל שהטמין" בסעודת היום. וטעם ע"ז כתב בספר יוסף אומץ (תרומה) דלכן נוהגין לאכול הצלי והטשאלנט דייקא ביום דכבוד היום עדיף.

ומהראוי לציין מה שאמר הרה"ק רבי יעקב יוסף מאוסטראה זי"ע (נכד רבי ייבא זי"ע, ספרן של צדיקים עמ' ס"ז אות ד') שתיכף כשיאיר היום של שב"ק צועק החמין הטמונים בתנור "אכול אותי".

▽

מסונל לאמונה

עט

סעודתא פרק ח' - חמין דמלכא

הרה"ק רבי שלמה ממונקאטש זי"ע אמר שהחמין שטומנים ואוכלים ביום השבת מסוגל לאמונה שלימה ואמונה בדברי חכמים, יען שהנמנע מהם חוששין שמא מין הוא וכיון שאמרו חז"ל מדה טובה מרובה ממדת פורעניות ע"כ האוכל יומשך לאמונה.

סיפר כ"ק מרן רבינו שליט"א (שב"ק פר' בא תשל"ג לפ"ק ס"ב) שפע"א רצה כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע ליתן שיריים לאחד האנשים מהטשאלנט ואמר שאינו יכול לאכול מאכל זה ולא רצה ליקח, אמר לו מרן זי"ע: "איך האב מורא אז די וועסט זיך נאך מיישב זיין", והיה לפלא בעיני כל פירוש דיבורים אלו, וכמובן שהחסידיים לא הרהרו ע"ז ולא שאלו כלום, ואח"כ אמר מרן זי"ע בוודאי יפלא בעיניכם כוונתי בדיבורים אלו, ע"כ אספר לכם מעשה שהיה עם הבעש"ט הק' זי"ע. פעם נסע הבעש"ט הק' זי"ע לעיר א' על שב"ק, וקודם שנכנסו להעיר נכנסו לבית מזיגה אחד לנוח קצת וכדו' והי' שם גלח אחד, ומשם נסעו להעיר. אחר שב"ק נסעו בחזרה ונכנסו עוה"פ לאותו מקום, וגם אז מצאו שם אותו גלח, וחשבו שמקום דירתו הוא שם, אמנם אח"כ ע"י שדיברו ביניהם נתברר כי גם הוא בא לשם מחמת שנסע להעיר וגם כעת הוא על דרכו בחזרה, ושאל הגלח את הבעש"ט הק' הרי כבודו נוסע על שב"ק להעיר לדרוש וגם אני נוסע לדרוש לאנשי, ומדוע דברי כבודו יעשו פרי וישמעו לדבריו, ואצלי כל דברי לריק הם ואינם שומעים לי, השיב לו הבעש"ט הק' תדע כי סיבת הדבר הוא, כי אני אומר דברי ביום שב"ק קודם קריה"ת, ובשב"ק יש מאכל אצלינו הנקרא טשאלענט, ואחר מאכל זה מתעייפים מאוד לתיכף הולכים לישון עד תפילת מעריב ואין להם זמן ליישב מדברי, משא"כ אתה אומר דברך ביום א' בבוקר ואחח"צ כבר נגמר הכל ונקבצים יחד לשתות ונשכרים, ועושים חוכא ואיטלולא מכל הדברים, וממילא יש להם ליישב עצמם, ולכך כל דברך לריק. וסיים מרן זי"ע גם אני אמרתי אם אינך אוכל הטשאלענט חושש שיהיה לך זמן און די וועסט דיך נאך מיישב זיין.

”אם החמין מזיק לו”

רבי יהודה בר ברזילי הברצלוני בספר העתים שלו (הל' ערבי שבתות) לאחר שכותב שיש להפריש מקהל מי שאינו אוכל חמין, כותב ויש לנו לדקדק אחריו אי משום חולי הוא, או משום פנים אחרים כגון שאינו תאב לאכול מאותו מאכל, ואינו מניחו מצד מינות, אז אין לנו להוכיחו בכך, אבל מכל מקום יש לנו לזרוז ולהודיע להתרחק מאותו דרך, להכריח עצמו כדי שיענג את השבת כדרך שתיקנו חכמים בהתמנת חמין.

וכמו"כ אמר הרה"ק רבי אלימלך מטאהש זי"ע (ומירות שבת קדשן) בשם אביו הרה"ק רבי משולם פייש מטאהש זי"ע שאע"פ שבימי החול אם אוכלים מאכלים חמים ביותר יכול להזיק לבריאות, אבל בשבת "ווי הייסער איז אלץ חשובער".

ופע"א קבל איש אחד לפני הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע שאכן החמין של שבת מזיקים לו, השיב לו הרה"ק זי"ע שמאכלי שבת יש בהם ברכה ומזינים ליום או ליומים אחר השבת, ואין צריך לאכול ביום א' וביום ב' כי מאכלי שבת זנים אותו עד אז, והיות והוא אינו נזהר ואוכל אח"כ, עי"ז מתקלקל הקיבה, נמצא כי מאכלי החול מקלקלים ולא מאכלי שבת. (אור הישר והטוב עמ' ק"ס בשם הרה"ק רבי ישעי' מקרעסטיר זי"ע)

▽ ▽ ▹

”שנתינות”

הרבה נוהגין לאכול החמין מקטניות, ובתוספת שבת (סי' ר"ץ סק"א) כותב דרובא דעלמא נוהגין לאכול בשבת קטניות שקורין ערביסי"ן [קטניות] לקינוח, וכותב טעם ע"ז בשם כנה"ג, שכתב שנוהגין לאכול בשבת בשחרית בצים מבושלים בקליפיהם שמטמינים אותם בתנור והטעם

פא

מפני אבלו של משה רע"ה שמת בשבת, וכן ראיתי לקצת אנשים שעושים כן אבל הייתי סבור שעושים כן מפני עונג שבת אך עתה נתודע לי טעמו של דבר, ומטעם זה אוכלים א"כ הקטניות בשבת ומנהג של ישראל תורה הוא ואין לפקפק עליהם.

ובספר דברי צדיקים (עמ' ר"ב) מביא טעם למנהג שאוכלין ביצים ובצלים "וגם קטניות" בשבת זכר לאבילות משה שמת בשבת, וע"כ אוכלין ג' דברים, מחמת ששלשה צדיקים מתו בשבת משה יוסף ודה.

אמנם במגן אברהם (סי' קל"א ס"ק י"ד) מביא בשם המהרי"ל דמנהג בני עסטרייך אין נוהגין לאכול קטניות ביום שאין נופלין על פניהם, לפי שדומה לאבילות המתגלגל.

אבל הרה"ק מדינוב זי"ע כותב באגרא דכלה (פר' תולדות) דאכן יש בקטניות שמחה, דאי' במדרש (ב"ר ס"ג י"ד) לחם וניזיד עדשים וגו' מה עדשה זו יש בה אבל ויש בה שמחה כך אבל שמת אברהם אבינו, שמחה שנטל יעקב את הבכורה, ורש"י כותב ויש בה שמחה שאוכלין אותה במשתה ושמחה. והנה מנהג הוא שמבשלין בשבת ויום טוב קטניות וגם בבתי משתאות, ונראה דיצא להם מהמדרש הלזה.

▽

מתאמרה משמים דהרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע, שלכך אוכלין מאכל קטניות בשבת שבשבת אנו מעלין כל הדברים הנמוכים כמו דגים שבים וכדומה, וקטניות הוא מהדברים הגדלים נמוכים ביותר מכל התבואות.

ובספר הלכתא רבתא לשבתא (הוספות) מובא באופן אחר קצת דאוכלין קטניות בשבת כדי להחשיב המאכל שהוא נבזה בעיני הבריות, ע"ד שכתב במג"א (רכ"ה סק"ד) בשם הירושלמי

סעודתא פרק ח' - חמין דמלכא

(קידושין פ"ד) עתיד אדם ליתן דין וחשבון על שראתה עינו מיני מגדים ולא אכל, ר"א חש לה והיה אוכל מכל מין חדש בשנה, וכן במדרש תנחומא (במדבר כ"ב) אחר ר' תנחומא בר אבא אמר ר' לוי אל תגזול דל כי דל הוא (משלי כ"ב) זה התורתוס שנכנס עם הפרפרת לא יאמר אדם יש לפני אגוזים ותמרים עליהם אני אומר הברכה תחילה ותניח את התורמוס אמר הקב"ה אל תגזול דל כי דל הוא (ותורתוס הוא מין קטניות, ענף יוסף).

▽

בקונטרס תפארת אבות על מנהגי מהרי"ו כתב דלכך זכו הקטניות להיות מאכל שבת, מפני שרק הבריות הטהורות אוכלים הקטניות, אבל הטמאות לא.

▽

ועוד טעם על מה שאוכלין החמין ממין שעשועית כותב הגה"ק רבי שמעון סופר מערלוי זי"ע (בספרו שיר מעון) דבספר חסד לאברהם (מעין ה' נהר ו) אי' שאפי' בימים שאין בהם נפילת אפיים שנקראים ימי שמחה ומותר לשמוח בהם ולשתות יין, בזמן הגלות לא היה ראוי לשמוח, אמנם ע"י אכילת ביצה קודם כל דבר זכר לחורבן מותר באכילת בשר ויין בימים האלו עכ"ל, ועי"ז תבין למה אוכלין בשבת בסעודה אשר היא באה לכבוד היום בצהרים ומאכל זרעונים הנטמנים בחמין לצורך שבת.

▽

הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זי"ע אמר (פנים מאירים עמ' קמ"ג) בזה"ל: דעו לכם רבותי כי על כל שעועית ממאכל הטשולנט בשבת עומד מלאך.

פג

סעודתא פרק ח' - חמין דמלכא

וכמו"כ אומרים בשם צדיקים דלכך אין תוקעין בשופר בראש השנה שחל בשבת דהמלאכים שמעבירים את התפילות והתקיעות בכל ראש השנה עומדים בשבת על החמין לשמרו.

▽

הרה"ק רבי ארון ארי' לייב מפרעמישלאן זי"ע אמר (דברי מאיר) שמי שאינו אוכל מאכל טשולנט בשב"ק צריך לבדוק אחריו וכו', ואף שבשו"ע כתוב חמין סתם.

▽

אצל רבוה"ק מבעלזא זי"ע היה הטשולנט מרק עם קאשע, וסיפר כ"ק מרן רבינו שליט"א (שב"ק עקב תש"ס לפ"ק) שבעת שכ"ק מרן מהרי"ד זי"ע היה בראצפערד ושם היו מבשלים טשולנט עם שעועית בעת עריכת השלחן ראה ילד אחד שמביאים רק מרק עם קאשע, נענה ואמר דער בעלז'ר רב אינו אוכל טשולנט, מאז התחילו לאכול בבעלזא שתי סוגי טשולנט.

▽

”קאשע”

בהרבה מקומות בפולין הונהג אכילת חמין מדברים אחרים כגון תפוח אדמה או קאשע [כוסמת]. וכן נהג הרה"ק הס"ק מראדושיץ זי"ע ועוד צדיקים לאכול קאשע.

ואמר הרה"ק רבי אורי השרף מסטרליסק זי"ע (אמרי קדוש הח' עמ' ק"ח) על המנהג פולין לאכול רוטב עם קאשע בשבת שבזה שאוכלין הקאשע לכבוד שבת מתורצין כל הקושיות. והגה"ק רבי נפתלי ממאד זי"ע העיר (אמרי קדוש שם) עפי"ד הבני יששכר (מאמר שבתות א,ו) דשבת בגימטריא קשי"א רפי"א, ובשבת כל דינים מתעברין ונמתקין, וזה ענין קשי"א רפי"א

סעודתא פרק ח' - חמין **דמלכא**

שהקושיות נמתקין ונעשין רפין, ורמז לזה אוכלים קאשע, להורות שכבוד שבת גורם שמתורצין כל הקושיות ונעשה מקשיא רפיא.

▽

הרה"ק רבי מרדכי הס"ק מלכוביץ זי"ע אמר (תורת אבות שבת פרק א' אות ח') כי מאכל קאשע שאוכלין בשבת מסוגל לטהר את מדת הכעס. ואמר ע"ז הרה"ק רבי אשר הגדול מסטולין זי"ע מעולם לא היה קאשע מסוגל לטהר כעס, ואין לי כל מקור לזה. אבל הרה"ק מלכוביץ זי"ע היה רחוק מדמיונות, ואם הוא אמר כן, הרי גם אם לא היה כן עד עכשיו, נעשה כדבריו משעה שאמר, ועתה הרי זה סגולה נפלאה.

▽

וכן נהגו רבותה"ק מבעלזא זי"ע לאכול רוטב עם קאשע וסיפר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א (שב"ק פר' עקב תש"ס לפ"ק) שכאשר לקחו את הרה"ח ר' צבי שטרויס [הערשל יערסלובער] לצבא שאלו כ"ק מרן מהר"א זי"ע האם אוכל טשאלענט בשבת, ענה שאוכל קאשע, אמר לו מרן זי"ע אלמדך איך לבשלו, ראשית בודקים אותם, ואחר כך מלבנים אותו באש ושוב בודקים אותו ורק אח"כ מבשלים אותו.

▽

הרה"ק רבי אלימלך מטאהש זי"ע אמר שאוכלין קאשע בשבת לרמז על השם יב"ק שכן הר"ת של יוה"ך ב'אנדלע"ך ק'אש"ע.

▽

פה

סעודתא פרק ח' - חמין **דמלכא**

הרה"ק רבי אליעזר זוסיא מסקולען זי"ע (השבת נועם הנשמות דף צ"ט) היה אומר בשם צדיקים שבאכילת קאשע בשב"ק משבירים ומכריתים את כל הקושיות והקליפות הקשים שבעולם על כל ימי השבוע.

▽ ▽ ▽

קוגל

מאכל המיוחד לישראל

אי' ברש"י (דברים ל"ג י"ט, ד"ה עמים הר יקראו): על ידי פרקמטיא של זבולן תגרי אומת העולם באין אל ארצו והוא עומד על הספר, והם אומרים הואיל ונצטערנו עד כאן נלך עד לירושלים ונראה מה יראה של אומה זו ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים לאלוה אחד "אוכלים מאכל אחד", לפי שהנכרים אלוה של זה לא אלוה של זה ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה, והם אומרים אין אומה כשירה כזו ומתגירין שם שנאמר שם יזבחו זבחי צדק. עכ"ל רש"י הק'.

והקשה הגה"ק רבי יצחק אייזיק יחיאל מיכל מקומרנא זי"ע (בשולחן הטהור סי' רמ"ב ס"ט) האי מאכל אחד דבר מתמיה הוא, מאי אחד שייך במאכל? אלא הוא מאכל אחד המיוחד לשבת וכל ישראל אוכלין אותה לכבוד שבת קודש. וכך נוחגין כל ישראל אוכלין מאכל הנקרא קוגעל לכבוד שבת קודש.

▽

קוגעל זכר למן

כתב הדרכי משה והובא ברמ"א (סי' רמ"ב) בשם המהרי"ל שבקצת מקומות נוחגו לאכול מולייתא שקורין פשטיד"א בליל שב"ק זכר למן שהיה מכוסה למעלה בטל ולמטה בטל כן הבשר מונח בין ב' דפי העיסה, וקוגל שלנו ג"כ קורין פשטיד"א שהוא כעין מולייתא שמכוסה מכל הצדדים בחלק הקשה הנאפה אשר הוא סביב חלק הרך אשר בתוכה ממילא הוי ג"כ זכר למן שהיה מכוסה.

פז

סעודתא פרק ט' - קוגל דמלכא

ומנהג היה להרה"ק רבי אליעזר זוסיא מסקולען זי"ע לומר קודם אכילת הקוגל "לכבוד שב"ק זכר למן שהיה מכוסה למעלה ולמטה". (קונטרס השבת נועם הנשמות עמ' 104)

והרה"ק רבי מאיר שלו' מקאלושין זי"ע (דרך צדיקים פ"ה אות מ"א) אמר מה שהקוגעל שלנו הוא זכר למן הוא משום כשם שהמן היה כלול בתוכה כל האוכלין ולא היה ניכרין, כן הוא הקוגל כלול בתוכה כמה מיני אוכלין ואינן ניכרין.

הקשה התוספת שבת (סי' רמ"ה סק"ה) בשם ספר תורת חיים דהלא מה ענין המן אצל שב"ק הא בשבת לא ירד המן ולמה אוכלין זכר לזה? ומתרץ דשב"ק הוא דוגמת שבת דלעתיד לבוא שהוא יום שכולו שבת, ולכן אנחנו עושים כמה דברים בשבת זה דוגמת שבת שלעתיד, והיינו לאכול בשר ודגים נגד סעודת שור הבר ולויתן, ומקדשין על היין נגד היין המשומר לצדיקים לעתיד לבא, וכבר אמרו חז"ל (עי' חגיגה י"ב:) דע"ש זה נקרא רקיע שחקים שבו שוחקים מן לצדיקים לעתיד לבא, לכך שפיר יש לעשות בשבת זכר למן ההוא שיאכלו הצדיקים לעתיד לבוא וטעמו כצפיחית בדבש.

▽

השם "קוגל"

הרה"ק רבי מאיר מדזיקוב זי"ע בהיותו ילד בן שש שנה העמידו אביו הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע לפני זקיני הרה"ק רבי נפתלי צבי מרופשיץ זי"ע וישאלהו הרה"ק מרופשיץ זי"ע, בני הגד נא לי הטעם הנכון על מה שאנו קוראין אותו "קוגל"? ותוך כדי דיבור השיב הילד דהלא קוגל זכר למן, ובמן כתיב (שמות ט"ז ל"א) ו'הוא כ'זרע ג'ד ל'בן שהוא ר"ת קוגל (דאות כ' מתחלפת עם אות ק' כידוע)

סעודתא פרק ט' - קוגל דמלכא

והוסיף ע"ז הגה"צ רבי אליעזר מקיוויאשד זצ"ל (שאר ישוב פר' בשלח) דהר"ת של כזרע גד לבן הוא בגי' גן והס"ת בגי' עדן, ולרמז שהמאכל קוגל יש לו טעם גן עדן מעין עולם הבא.

ועוד רמז על השם קוגל מובא בספר מטעמים דהלשון קוגל הוא כמו כעיגול, כדאיתא בחז"ל שהמן היה עגול כגדיא.

▽ ▽ ▹

חשיבות הקוגל

סיפר הרה"ק רבי אהרן ישעי' מהאדאס זי"ע (קונטרס ענף עץ אבות עמ' ט"ז) שרבו הרה"ק רבי שמואל שמעלקא מסעליש זי"ע היה טובל את עצמו אחר תפלת מוסף קדם אכילת קוגל לפי שהוא עיקר אכילת מאכל שבת.

וכן כתב הגה"ק מקומרנא זי"ע בשלחן הטהור (סי' קע"ו ס"ג) וקיגל של שבת באמצע הסעודה א"צ ברכה, כי מעיקר סעודה של שבת הוא, והוא מאכל שכל ישראל אוכלים מאכל אחד ועובדין לאל אחד, ומי שאינו אוכל קיגל בשבת במדינה זאת בודקין אחריו, ולכן "הוא עיקר יופי הסעודה" ונפטר ע"י פת.

▽

סיפר כ"ק הרה"צ מרחמסטריווקא - ארה"ק שליט"א שהוא היה שם כאשר ביקר הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל אצל כ"ק מרן מהר"א זי"ע מיד אחר מלחמת העולם השניה ובין הדברים שאל הגרא"ז זצ"ל את מרן זי"ע איך עברה עליו תקופת הזעם, השיב ע"ז מרן זי"ע בשמחה רבה ובקורת רוח בהאי לישנא: איך האב ברוך השם געהאט יעדער שבת קוגל

▽

פ"ט

סעודתא פרק ט' - קוגל דמלכא

יצרפו לזכיות

סיפר הרה"ק רבי משה יצחק מפשעווארסק זי"ע (לעטר פתורא עמ' פ"ב) ששמע מהרה"ק מצעשינוב זי"ע שהרה"ק הרבי מלובלין זי"ע אמר כי כמו ששוקלין אצל הבית דין של מעלה המצוות והעבירות של כל אחד ואחד, כך שוקלין הקוגל שאכל לכבוד שב"ק, והוסיף, ואפילו האוכל את הקוגל לתאבון בשביל שנפשו מחמדתו, ג"כ יקבל שכר על כך.

וכמו"כ סיפר הרה"ק מפשעווארסק זי"ע ששמע מהרה"ק ר' צבי אלימלך מבלאזוב זי"ע בשם הרה"ק ר' צבי אלימלך מדינוב זי"ע (לעטר פתורא עמ' פ"ב) וכן סיפר הרה"ק רבי יצחק מסטיטשין זי"ע (החכמה מא"ן עמ' פ"ז) שהרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע טייל במשך שלש שעות עם הרה"ק מראפשיץ זי"ע ודברו מענין סוד הקוגל בש"ק, והרה"ק מרימנוב זי"ע אמר: שלעתיד כשישקלו המצוות כנגד העבירות, יוסיפו לכל המצוות את הקוגל שאכלו בש"ק.

▽

מסיני

הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע אמר (פנים מאירים עמ' קמ"ג) לאקשען קוגל איז מסיני.

▽

כמו תקיעת שופר

הרה"ק הבעל התניא זי"ע אמר פעם בדרך צחות (שמועות וסיפורים ח"ב עמ' 156) דמה שפועלים בר"ה ע"י תקיעת שופר פועלים בשבת ע"י אכילת קוגעל. ושאל אחד השומעים, א"כ מדוע תוקעים בשופר בר"ה בשעה שניתן לפעול אותה הפעולה ע"י אכילת קוגעל? והשיב לו הרה"ק זי"ע, הלא כך אכן נהוג, שאם חל ר"ה להיות בשבת אוכלים קוגעל ואין תוקעים בשופר

▽

חסיד א' ישיש סיפר להרה"ק רבי משה יצחק מפשעווארסק זי"ע שהיה פעם אצל הרה"ק רבי אלעזר מקחניץ זי"ע און די קוגל איז נישט געוועהן אזוי געראהטן, ואשר ע"כ היה ניכר תנועות על פני הרה"ק זי"ע, וכשראתה זאת הרבנית אמרה לו: האב בעסער אין זינען און זיי מתפלל אז די קינדער זאלען זיין וואויל געראהטען, נשתנה צורתו הק' ועמד על רגליו ואמר: מען דארף ענדערש מתפלל זיין אז דער קוגל זאל זיין געראהטען ווי די קונדער זאלען זיין געראהטען. והרה"ק מפשעווארסק זי"ע לא רצה להאמין את הישיש הנ"ל עד שנשבע לו האיש שכך יזכה לשמוע שופר של משיח כמו ששמע זאת מפי הרה"ק מקחניץ זי"ע (שיח זקנים ח"א עמ' ר"ט).

אמונת ישראל תלוי בקוגל צרפו לזכיות

סיפר הרה"צ רבי חיים שלמה מחוסט זצ"ל (זמירות שבת קדשך) שהרה"ק מטאהש זי"ע היה רגיל לספר בשם הרה"ק הבני יששכר זי"ע שפע"א בא אליו אחד מחסידיו בשאלה היות כי בנו אינו רוצה לאכול קוגעל בשבת, האם יתעקש על זה ויכפהו לאכול או לא, והשיבו הבני יששכר כי יראה בכל כוחו שיאכל כי באם לאו ח"ו יבוא לידי שמד ר"ל, והחסיד עמד כמתמיה וכי משום דבר קל כזה יגיעו לידי שמד, סיפר לו הבני יששכר כי פעם עמד כומר אחד ביום א' ודרש כי לעולם אמונת הקריסטן הוא הנכון, ואם תאמרו הלא עם ישראל הם עם חכם מאוד ואם כן למה אינם משתמדים כולם הסיבה לזה הוא, כי מנהיגיהם אינם נותנים להם זמן להרהר כלום אחר אמונתם, כי בכל ימי השבוע הם טרודים על המחיה ועל הכלכלה כמותכם, תיקנו להם חכמיהם, כי קודם צאתם ואחר בואם יצטרכו להתפלל, ואם כן אין להם מתי להרהר, והנה כשבא יום השבת שאז הוא זמן מנוחה להם חששו חכמיהם מאוד כי שמא יהיה להם זמן להרהר עמדו ותיקנו להם כי חציו הראשון של היום יתעכבו בכית הכנסת ובבואם לביתם יאכלו מאכלים שמנים וכבדים כגון טשאלענט וקוגעל ועל ידי זה יהא נופלים למטתיהם עד זמן המנחה ואין להם זמן להרהר אחר אמונתם כי באמת ידעין החכמים שבהם כי אם היו נותנים להם זמן מה להרהר כלום, כבר המירו כולם את דתם, וסיים הרה"ק הבני יששכר

צא

זי"ע שמע מינה כי גם הכומר מרגיש כי כל אמונת ישראל הוא תלוי באכילת הטשאלענט והקוגעל.

▽

”סגולת הקוגל”

פרנסה

פ"א דחקו אצל הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע לחטוף שיריים מהקיגל ועלו על השלחן, הרה"ק זי"ע הקפיד מאד על זה ועמד מעל השלחן והלך לחדרו, בין כך ובין כך הלכו המקורבים ופייסו אותו ונתיישב דעתו הקדושה ושב אל השלחן, ואמר "מקובל אצל חסידים ששיריים מהקיגל מסוגל לפרנסה, אמת הדבר, אבל הלא יוכלו לפעול כן אצל 'תביאמו ותטעמו בהר נחלתך' ", הדבר היה לפלא אצל העולם ולא הבינו מה שאמר, והיה שם חסיד אחד ממונקאטש ובא לביתו וסיפר הדבר להרה"ק רבי צבי הירש ממונקאטש זי"ע ואמר כי נכון הדבר, כי בסדור האר"י ז"ל כתב על "תביאמו ותטעמו" - "ותטעמו אותם לקדושה בסוד י"א סימני הקטורת למלכות דעשיה וכו' ", וקטורת מעשרת, ועל כן מסוגל לפרנסה. (לעטר פתורא עמ' פ"ב)

מבטל נגף

הרה"ק רבי אהרן ישעי' מהאדאס זי"ע כתב (בכתי"ק, מובא בקונטרס ענף עץ אבות בחגה"ה) דאי' בזוה"ק עה"פ 'מאשר שמנה לחמו' דא לחם שבת דאיהו פנג (פי' תפנוקא) על חד תרין, דמאכלי שבת מבטל נגף, וע"כ אוכלין מאכל אחד שנקרא שמו "קגל" מספרו "פנג" שמנה לחמו.

פע"א באו משפחה כבודה תלמודי חכמים להרה"ק רבי משולם פייש מטאהש זי"ע, בקובלנא על בנם ילד קטן שאין לו חשק ללמוד התורה"ק, אמר להם הרה"ק מטאהש זי"ע, שתזהר אמו להשגיח על הילד שיאכל קוגל בכל שבת קודש. (זמירות שבת קדשך עמ' ע"ג)

פע"א בערש"ק בא איש אחד עם אשתו להרה"ק רבי משולם פייש מטאהש זי"ע בבכיות גדולות כי לדאבון לבם בנם מתגדל לבן סורר ומורה איננו שומע בקול אביו ואמו, ומחלל שבת במזיד וכו', הרה"ק זי"ע הרגיעם תיכף, ואמר להם כי יביאוהו לשלחנו הק' בליל שב"ק, ובליל שבת קודש באו עוד הפעם במר נפשם כי בנם מסרב מלבא בכל תוקף, שאל אותם הרה"ק זי"ע האם יש עירוב בעיר, וענו ואמרו הן, אמר הרה"ק זי"ע אל תדאגו כלום, מחר תבואו אל סעודת היום ואתן לכם חתיכת קוגעל ותשאו אותה לביתכם ותאכילוה לבנכם, ובעזר השם יוטב הכל ותראו עוד הרבה נחת, וכן עשו. ולמחר באו להשלחן ונתן להם הרה"ק זי"ע חתיכת קוגעל. וישאו אותה לבית, אבל הבן כאשר ראה את חתיכת הקוגעל, השליכה תיכף לארץ, ולא רצה לטעום ממנה כלום, חזרו להרה"ק זי"ע וצוה להביא להשלחן עוד חתיכת קוגעל, ונתן להם ואמר כי יערבו אותה לתוך איזה מאכל שלא יכיר הבן כלום, כן עשו, והניחו הקוגעל לתוך איזה רוטב, ותיכף שאכל הבן ממנה נתהפך פתאום לאיש אחר וחזר לגמרי לדרך התורה, והי' לאחד מהמופלגים בישיבתו. (זמירות שבת קדשך עמ' ע"ד)

פע"א בעת שערך הרה"ק רבי בן ציון מבאבוב זי"ע הי"ד את שלחנו בעיר קשאנוב, וכשחלק את הפאשטידא להמסובים נכנס חבורה של צעירים יהודים שהיו מעורטלים מכל זיק של יחדות ובראותם את חלוקת הקוגעל נתאוו ג"כ לזכות בחתיכה הגונה מהקוגל, אחד מהחסידים שהבחין בזה קם ממקומו כדי להבריחם החוצה, כשראה זאת הרה"ק זי"ע ציוה

לו שאל יאמר להם כלום, החבורה הלזו בלא בוש נדחפו, וכל אחד זכה במנה של קוגל ולאחר שאכלו ברוב תאבון עזבו את הבית מדרש. במוצאי שב"ק בעת שנכנסו ההמון לרבם באו שוב כמה מבני החבורה כשראש החבורה בראשם ופניהם מועדות לעבר הגבאים ובקשה בפיהם אנא תרשה לנו להכנס להרבי, הגבאים תמהו מה להם ולרבם ונכנס לשאול את רבם האם למלאות רצונם ולאפשר להם ליכנס, ואמר הרה"ק זי"ע להכניסם מיד לחדרו, בהכנסם לקודש פנימה פרץ ראש החבורה בבכיה בדמעות שליש ואמר שאין לו טעם וחיות וקצתי בחיי מחמת החטאים הרבים שאני שקוע בהם, ואמר שרצונו לחזור בתשובה אבל כאן בעיר קשאנוב אין לו תקוה מחמת חבורת פורקי עול שבעיר, והרה"ק זי"ע בשמעו את דברו החליט לעזור להם ושלחם כל אחד לעיר אחרת וחזרו בתשובה וגדלו חסידים יר"ש ות"ח. (שבת בית ראפשיץ עמ' רע"ו)

בספר החכמה מאין (עמ' קכ"ו) מובא שהרה"ק רבי משה מרוזוורדוב זי"ע היה רגיל לחלק קוגל לאלו שהיה עליהם להתיצב לעבודת הצבא, ואמר כי הקוגל הוא סגולה להנצל מידי עשו, פון גוישע הענד, וכן נהג אחריו הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זי"ע.

הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע אמר שקוגל בשבת קודש מסוגל לרפואה. (דברי חנה השלם ח"ב דף קע"ג)

וכן מסופר (כרם החסידות ח"ג עמ' קל"ו; תהלת חיים רפ"ט) שכשחלה הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זי"ע וכשל כחו מאד נתמלא לב אמו הצדקנית דאגה לגורלו, נכנסה אליו ואמרה לו שאדיר חפצה לקבל על עצמה איזה עינוי או חומרא לטובת רפואתו, ושאלה בפיה מה לקבל, השיב לה הרה"ק זי"ע מה בדעתך אם תעניתים, הלא את בת הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע שהקפיד לבלי להתענות, אמרה תגיד נא לי אתה דבר מצוה אחרת שאקבל עלי, אמר לה

סעודתא פרק ט' - קוגל דמלכא

החדעי מה, תקבלי עליך לעשות לכבוד שבת עוד קוגל, ואמנם עד אז עשתה שתי קוגלען לשבת, ומאז נקבע המנהג לעשות שלש קוגלען, ולא היו ימים מועטים והרה"ק זי"ע עמד מחליו.

▽

להפוך הקוגל

הרה"ק רבי שמחה ישכר בער מצעשינוב זי"ע אמר (י"ג אורות ח"א עמ' שפ"ג) בשם הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע טעם שמהפכים הקוגל, להפוך מדת הדין לרחמים

▽

רומז למידת יסוד

פע"א שבתו שלושה צדיקים אצל הרה"ק רבי ישראל מרחין זי"ע ה"ה הרה"ק רבי חיים מקאסוב זי"ע הרה"ק רבי אהרן מקארלין זי"ע והרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ממגלינצא זי"ע, (ששלשתן היו מחותניו) בסעודת היום אמר הרה"ק מרחין זי"ע שהמאכלים של ליל שב"ק רומזים על העולמות ואילו המאכלים של היום רומזים על המידות והמאכל פשטידא רומז למידת יסוד שמשם יורד ההשפעה לכל העולמות לכן אומרים העולם "שלפי האורח כן הקוגל", ר"ל במידה שהאדם מרגיש עצמו בבחי' אורח והיינו רגש הגירות בעוה"ז כן הוא מידת השפעתו הרוחני שנשפע לו מהעולם העליון. (נר ישראל ח"ב)

▽

אם לאכלו בידים

צה

סעודתא פרק ט' - קוגל דמלכא

בקשר לזה שקוגל רומז למידת יסוד מובא שהרה"ק רבי אהרן מקוידנוב זי"ע אמר (זכר צדיק, מובא בנר ישראל ח"ה עמ' ל"ט) כששאלו אותו טעם מנהגו שנהג לאכול כל מאכלי שבת בידיו הק' ורק הקוגל היה אוכל עם מזלג דייקא, ענה שהרה"ק מרחין זי"ע אמר שכל מאכלי שבת רומזים נגד הספירות העליונות והמאכל קוגל שהוא עיקר המאכל שעושים תוספת לכבוד שב"ק היא בסוד מוסף, ומוסף הוא הוא כנגד מדת יסוד, ולכן אותו המאכל אסור לנגוע ביד, כידוע אשר אסור ליגע ביסוד אות ברי"ק.

אמנם הרה"ק מרחין זי"ע ובנו הרה"ק מסאדיגורא זי"ע אכלו הקוגל בידים ולא חששו לזה ושאר המאכלים היו אוכלים במזלג.

ומסופר (מחצר הרבי פרק ל"ז) שהרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זי"ע שאל פעם את הרה"ק מרחין זי"ע אם אמת הדבר שהוא אוכל קוגל בידים, והשיב לו הרה"ק מרחין זי"ע ושאלו כיצד אתם אוכלים את הקוגל, והשיב לו הרה"ק מאפטא זי"ע אני נוהג לאכול את כל המאכלים בידים, חוץ מהקוגל שאני אוכל עם מזלג, מפני טעם זה שהקוגעל היא מאכל [המיוחד] לשבת, זהו רמז על ההשפעה של שבת הבאה כביכול מידיו של הקב"ה בלא דבר המפסיק, כדאיתא בזוה"ק "שבת מיניה מתברכין כל יומין", וכיצד יעזי בשר ודם לקחת מידו כביכול. ענה הרה"ק מרחין זי"ע, ואני אומר אם יש כבר זכיה פעם בשבוע שהקב"ה משפיע מידו הקדושה, למה לא יקחו ממנו ישירות ולא ע"י ממוצע.

▽

שלום בית קוגל

מסופר (בספר ספרן של צדיקים) שפעם בא איש המוני עם אשתו אל הרה"ק המגיד מקחניץ זי"ע ואמר האיש שרוצה לגרש את אשתו, שאלו הרה"ק זי"ע מה זה ועל מה זה, והשיב האיש

שהנה אנכי עובד ביגיעה רבה כל השבוע עד השבת, ובשבת אני רוצה להתענג, וכאשר באה שבת נותנת לי אשתי בתחילת הסעודה את הדגים ואחר כך הבצלים והטשאלענט, עד כשאני מגיע להקוגל אני שבע, ואין אני מרגיש בו טעם, ועל הקוגעל הזה אני עובד כל השבוע, ואם איני מרגיש בו טעם נמצא כל עמלי לריק, לכן אני רוצה שתתן לי הקוגעל תיכף אחר הקידוש, והאשה אמרה שכך ראתה מנהג בית אביה לאכול את הקוגעל באמצע הסעודה, ולא תשנה המנהג, ואמר להם המגיד הקדוש זי"ע, הנה אני אעשה פשרה ביניכם, שתעשה שני קוגלען, האחד תתן תיכף אחר קידושא רבה והאחד באמצע הסעודה, והוטב בעיניהם הפסק ותיכף קרא המגיד לאשתו הרבנית ואמר לה בפניהם הנה מהיום והלאה תעשי גם עבורי שני קוגלען, אחד לאחר קידוש והשני באמצע הסעודה, וכן מנהג כל משפחת המגיד הקדוש זי"ע לאכול קוגעל אחר הקידוש בסעודת היום וקוראים לו שלום בית קוגל.